

№7-8 (81-82) '18

www.lisvisnyk.com.ua

ЛІСОВИЙ ВІСНИК

СПЕКОТНА ПОРА
(СТОР. 58)

ЗМІСТ

- 4 Горить Греція
- 6 Лісова епопея
- 10 Пилорами мають працювати легально
- 12 То в чому ж проблема Карпат?
- 14 Жив на світі добрий жук
- 18 Григорій Новосад – «Відмінник лісового господарства»
- 20 Присвятила себе роботі з лісом
- 22 Партнерство лісівників та громади
- 27 Жінка, яка має зелене царство
- 28 Головне – попередити
- 30 Спортивне свято
- 32 Фінанси
- 34 Мисливський форум
- 37 Захищати чи стріляти?
- 40 Сторінками історії
- 42 40 років із лісом
- 43 Молитва під дубом-велетнем
- 44 Пустельна самотниця
- 45 Науково-дослідні полігони Черемського
- 46 Розглядаючи багатства природи лише з точки зору споживача, людство приречене на самознищення
- 47 Проект на 300 років
- 48 Грибне різноманіття Галицького НПП
- 50 Крупним планом
- 52 Морські етюди
- 54 Чудодійна рослина Іван-чай
- 56 Кухня ЛВ
- 58 Спекотна пора
- 60 В гостях у казки
- 61 Врятувати зірку
- 62 Розмальовка-релакс

увага!

**Передплата «ЛВ»
ТРИВАЄ,
ШУКАЙТЕ НАШ
ІНДЕКС: 89631**

Всеукраїнський журнал

Головний редактор:
ЧУРИЛО

Оксана Андріївна
e-mail: lv.oksana0007@gmail.com

моб. тел.: +380951450135

Юридична адреса: пр-т Волі,
30, м. Луцьк, Волинська обл.,
Україна, 43000

E-mail: lis.gurnal@gmail.com

Веб-сайт: www.lisvisnyk.com.ua

Бухгалтер:

Тетяна Редькович,

тел: 066 0889493

Верстка та дизайн:

Микола Волошин

Редакція не несе відповідальності за достовірність даних, наданих респондентами, та зміст рекламних матеріалів. Редакція не завжди поділяє погляди авторів публікацій. Надіслані на адресу фото та рукописи редакція не повертає.

Передрук та інше використання стилю, дизайну, фото та змісту без дозволу редакції та посилання на «ЛВ» не допускається.

Журнал можна передплатити у відділеннях Укрпошти або замовити у редакції «ЛВ».

Передплатний індекс:

89631

Фото на 1-й стор.: автор –
Олександр ДУРМАНЕНКО

Свідцтво Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого ЗМІ
КВ №18041-6891Р
від 16.08.2011 р.

Редколегія: Волинське
ОУЛМГ,

Колісник Б.І.,

Туниця Ю.Ю.

Віддруковано

у ТзОВ «Друкмаркет»

Луцьк, 2018р.

Усі права захищені ©ТзОВ
«Лісовий вісник»

Ще трішки – і добіжить кінця літо 2018-го. Спекотне, не-ймовірно стрімке і бурхливе. Із різними погодними викрутасами та аномаліями, які впливали на все живе.

Метеорологи попереджають: це літо може побити температурний рекорд – у деяких районах Європи цього серпня ще очікується понад 47 градусів тепла.

Але навіть якщо не слухати прогнози, не стежити за новинами і не зазирати на показник термометра, наш організм сам усе чітко відчуває.

Людині не так просто витримати спеку. Висока температура для організму призводить до накопичення стресу, загострення хронічних хвороб, стає важко працювати фізично та інтелектуально. Кожен градус вище 26 знижує нашу працездатність приблизно на 10%.

Від сонця рятуються, тікаючи до водойм чи ховаючись під розлогими кронами дерев. Але інколи навіть це не дає відчуття захищеності. Від надмірної вологості та активності сонця страждають і природа, і людина. І зміни відбуваються надто стрімко.

Цього літа на пляжах Польщі, Литви та Швеції відпочивальникам радять не занурюватися у воду. Купання у водах Балтійського моря обмежене через поширення токсичних водоростей, яке спричинила погода.

Протягом липня верхівка льодовика шведської гори Кебнекайзе втратила чотири метри льоду, а відтак перестала бути найвищою точкою країни.

Для поливу спраглих дерев у Німеччині поліція почала застосовувати водяні гармати, які зазвичай використовували для розгону демонстрантів.

Бомбами вирішили скористатися у Швеції, рятуючи ліс від спричинених спекою пожеж. Як виявилось, це досить дієво: вибухова хвиля позбавляє вогонь необхідного йому для розповсюдження кисню. Вогонь гасне за 100 м від точки скиду.

У Швейцарії, аби захистити лапи поліцейських собак від розпечених тротуарів, їх взули в черевики. Також тут змушені рятувати від задухи мешканців водойм: від надмірно високої температури риба просто вариться.

У деяких регіонах України зафіксовано комах, які не є характерними для цих територій. Учені стверджують, що це також вплив зміни клімату.

Отож, природа кидає людству нові виклики. Змушує думати, як виправляти помилки та адаптуватися до нових умов...

...І все ж, таке екстримальне літо минає. Серпневі вечори вже приносять нам необхідну прохолоду. Відчиняємо вікно. У кожного за ним – свої краєвиди. Свої звуки. Хтось слухає гітару закоханих, хтось – завершальну музику фестивалю, хтось – тишу після стрілянини або виснажливого дня. Тишу, яку так гарно доповнюють цвіркуни. Їхня серенада заспокоює і переконує: попри усі труднощі і негаразди, життя – триває.

Головний редактор «ЛВ»
Оксана ЧУРИЛО

трагедія

ГОРИТЬ ГРЕЦІЯ

На початок серпня кількість загиблих через пожежі у грецькому місті Маті у східній Аттиці зросла та перетнула позначку 90. Рятувальники продовжують пошукові операції, однак ще не входили у закриті будинки у районах, які постраждали внаслідок стихії. Близько 300 пожежників та добровольців перевіряють вигорілу територію та шукають зниклих безвісти, про яких повідомили родичі.

З цієї теми починаються усі новини. Пожежа-катастрофа у Греції – на перших шпальтах світових ЗМІ. Трагедія настільки страшна, що дивитися фото та відеокадри неймовірно боляче, а бути поблизу чи в епіцентрі події не побажаєш і ворогу.

Перший вогонь у лісових регіонах з'явився 23 липня. Затяжна спека та засуха швидко понесла смертельну стихію від дерева до дерева. Пориви вітру у районі лісових пожеж сягали 96 кілометрів за годину. Вогонь брав під контроль усе нові та нові території. До початку серпня пожежники так і не змогли втихомирити стихію, основний удар якої припав на околиці Афін: дуже популярні туристичні містечка.

Полум'я із лісів перекинулося на будинки.

Очевидці, яким вдалося врятуватися, розповідали, що вогонь поширювався моментально. Люди були змушені пірнати у воду і там уже че-

кати рятувальників по кілька годин. Лише так був шанс не обпектись. Проте не кожному щастило. Сім'ї гинули, обійнявшись. А ті, кому вдалося дістатися до скель, могли просто розбитися, зістрибнувши. Багато людей згоріли заживо – вони були заблоковані у власних будинках та автівках. Серед них багато туристів.

Кастос Лаганос, пенсіонер із Маті, розповідає: «Полум'я переслідувало нас усю дорогу до води, пекло нам у спину, тож ми пірнули у воду. Це нагадало мені виверження вулкана в Помпеях. Я сказав: Боже мій, ми повинні бігти, аби врятувати себе. Це жахливо».

Спустошені в попіл будинки, покинуті автівки й густа стіна диму. Приморський район Аттика в Греції потерпає від масштабних пожеж. Місце, яке було відпочинковим раєм для туристів, у ці дні перетворилося на справжнє пекло.

На порятунок людей підняли понад 600 рятувальників та 300 одиниць техніки. Франція, Італія, Німеччина та Польща вже відправили в Грецію літаки, пожежників і транспорт. Україна також запропонувала Греції допомогу.

За попередньою інформацією, серед постраждалих українців немає. Восьмеро громадян України, які звернулися по допомогу, евакуювали в безпечне місце.

Міністр суспільного правопорядку Нікос Торкас повідомив журналістам, що причинами пожежі можуть бути підпали. Про це свідчать знімки з супутника та аналіз метеорологічних даних регіону. «15 пожеж розпочалися одночасно на трьох різних територіях недалеко від Афінів», – підтвердив Дімітріс Цанакопулос.

Розслідування триватиме. Пошук зниклих безвісти не зупиниться, доки не перевірять усі будівлі та райони, що постраждали від вогню.

Іван СКРИПКА

На щастя для лісу, в Україні спекотна погода змінюється дощами та зливами. Проте треба завжди пам'ятати правила поведінки у лісових масивах. А ще досить часто господарі спляють сміття поблизу житлових будинків та на території, що межує з лісом, і не стежать за цим процесом. Це також нерідко призводить до швидкого розповсюдження вогню.

Якщо ж, попри спекотну погоду, ви рушаєте до лісу, пам'ятайте: вогнища можна розпалювати лише у спеціально відведених місцях або ж там, де немає хвойного молодняка. А місце для вогню необхідно обкопати з усіх боків, а потім багаття старанно загасити за допомогою землі, піску або води; потрібно постійно стежити за іскрами від вогнища; ніколи не кидати непогашеними недопалки чи сірники; не можна залишати у поперед-

бачених для цього місцях обмашене, просочене бензином, гасом, мастилом або іншими горючими речовинами ганчір'я та сміття; під час полювання забороняється користуватися пижами із легkozаймистих матеріалів; у пожежонебезпечний період не можна заїжджати на територію лісового фонду транспортними засобами.

Якщо ж ви таки опинилися в осередку пожежі, – не панікуйте та не тікайте від полум'я у протилежний від нього бік, а долайте крайку вогню проти вітру, закривши голову і обличчя одягом. Якщо втекти від пожежі неможливо, вийдіть на відкриту місцевість або увійдіть у водойму чи накрийтеся мокрим одягом і дихайте повітрям, що знаходиться низько над поверхнею землі – повітря тут менш задимлене, рот і ніс при цьому прикривайте одягом чи шматком будь-якої тка-

— треба знати

нини. Полум'я невеликих низових пожеж можна гасити, забиваючи його гілками дерев листяних порід, заливаючи водою, закидаючи вологим ґрунтом та затоптуючи ногами (будьте обережні в місцях горіння високих дерев, вони можуть завалитися та травмувати вас). Під час гасіння пожежі не відходьте далеко від доріг та просік, не випускайте з уваги інших учасників гасіння пожежі, підтримуйте з ними голосовий зв'язок. Особливо будьте обережні у місцях торф'яних пожеж, адже там можуть створюватися глибокі вири, тому пересувайтеся, за можливості перевіряючи палицею глибину шару, що вигорів; після виходу із осередку пожежі повідомте органи влади та пожежну службу про місце, розміри та характер пожежі.

Іван СКРИПКА

Якщо минулого року лісівники щільною стіною ставали на захист галузі, висловлюючи свою думку щодо неправильності напрямку реформ та проти концесії, то цього року вони – у німому заціпенінні. Два закони, за які депутати проголосували, а на другий день з «чистою совістю» пішли у відпустку, поставили галузь на новий рівень виживання. Що буде далі? Як лісівникам, у яких зараз і без того гаряча пора, – перш за все, йде мова про те, аби вберегти ліс від вогню, побороти навалу шкідників і вижити в умовах безгрошів'я, спокійно працювати? Питання риторичне. І відповіді на нього у простих лісівників немає.

Лісову галузь кинули напризволяще вже давно. Довго спостерігали, чи вистоїть, а тоді, коли побачили, що й так більш-менш виживає, вирішили підтиснути ще.

БЕЗ ГРОШЕЙ

Уже третій рік лісгоспи переживають фінансовий голод. Держава припинила підтримку із центрального бюджету. Ресурсні лісгоспи Заходу та Півночі платять зарплатню, утримують і відновлюють ліси завдяки своїй господарській діяльності. А ще сплачують чималі податки. Що ж стосується лісів Південної та Східної України, то там ситуація катастрофічна. Місцеві ліси виконують винятково природоохоронну

ЛІСОВА

функцію і на 100% залежать від державного фінансування. Їх заборонено використовувати з промисловою метою. Відтак трирічне вимушене «голодування» призвело до повного занепаду лісової галузі у цих регіонах. Працювати залишилися лише ентузіасти. Техніка деградує, коштів на пальне немає. Для утримання штату охорони і захисту лісу господарств Півдня і Сходу лісоресурсні області вже третій рік перераховують свій одноденний заробіток.

За даними екологів, якщо ситуація не зміниться, то тільки Херсонщина через 3 роки може повністю втратити свої ліси. І це лише мова про одну конкретну територію.

БЕЗ ЛОГІКИ

Що вигідніше: висадити на землі ліс, який досягне через 50 років, чи кукурудзу, яка дасть врожай вже цієї осені? Скажете: це дивне питання?

Тоді поставлю питання інакше: чи можна одним документом вирішити питання надання пілг одним та по-

повнення бюджету іншими? Як виявляється, можна. Бо закон 6490-Д і поправка про оподаткування територій, зайнятих лісом, яка дивним чином загубилася між благими намірами для сільгоспвиробників, говорять самі за себе.

10-го липня, в останній перед відпусткою сесійний тиждень, голосуючи за, здавалося б, далекий до лісової галузі закон про стимулювання діяльності сімейних фермерських господарств, депутати підписалися і за поправку про фактичне фінансове знищення лісового господарства України, деревообробки, мисливського гос-

підприємства лісової галузі країни.

«Законопроект дуже важливий для фермерів, для села, для тієї частини суспільства, яка повинна жити на селі, давати продукцію – і раптом дисонансом туди потрапляє поправка, яка має відношення до лісового господарства. Суть цієї поправки – ввести земельний податок на всі лісові землі, – каже Юрій Марчук. – Територія лісів сьогодні – 10,6 млн га, 9, 6 млн га – це покриті лісом площі, а 1 млн – це лісова інфраструктура: кварталні просіки, дороги, контори лісництв, лісгоспів, цехи, протипожежні розриви, які обслуговують лісове господарство. Земельний податок з цієї землі платиться... А з іншої лісової землі – податок, як ми кажемо «від пенька», лісова рента, платиться з

ЕПОПЕЯ

подарства. Вони проголосували за введення додаткового земельного податку на всі лісові землі України. Це означає, що за площі, вкриті лісом, користувачі платитимуть двічі. Адже згідно з діючою системою оподаткування, сьогодні вже сплачується податок за лісові землі як рентна плата.

Окрім того, вже зараз за землі, вкриті лісами, до бюджету регулярно надходять податки. За 1 півріччя 2018 р. тільки черкаськими держлісгоспами до бюджетів усіх рівнів сплачено 180 млн грн податків та зборів.

Відтак представники громадських організацій лісового, наукового, лісопромислового та мисливського спрямування підготували колективне звернення до керівництва держави, Верховної Ради з проханням виключити поправку, яка, за словами голови Товариства лісівників України Юрія Марчука, направлена на розвал лісопромислового комплексу, в тому числі, всі-

віку 40 років на всі види рубок, з кожного кубометра деревини, заготовленої в лісі. До 40 років податок з лісу немає сенсу брати, бо ліс тільки формується і ви ще маєте дочекатися, коли з нього можна буде першу жердину взяти»...

...Щороку лісівники намагаються заліснити все більше територій. Розуміючи, що це легені нашої України – її екологія, та й економіка врешті-решт. Але зараз буде вигідніше віддати території. Бо якщо деякі області не мають за що тримати штат, аби захистити той ліс, що ще залишився, не кажучи вже про кошти на посадковий матеріал, аби його примножити, чи пожежний інвентар та бензин, аби його відстояти у вогню, то звідки вони візьмуть кошти на сплату податку на землю?

БЕЗ ДРОВ

Тема «контрабанди», як тепер називають незаконне перевезення через митний кордон українського

лісу, настільки популярна, що про неї говорять усі – від найвищих посадовців до найрізноманітніших активістів, екологів та навіть співаків.

Лісівників звинувачують у незаконній вирубці здорового лісу, а ті, в свою чергу, заявляють про тиск на лісову галузь.

Перш ніж піти у відпустку, депутати проголосували за ще один закон. Закон про кримінальну відповідальність за незаконне перевезення необроблених лісоматеріалів через кордон. Законопроект також передбачає, що обсяг внутрішнього споживання деревини в Україні не має перевищувати 25 мільйонів кубічних метрів на рік. Також документ посилює штрафи за незаконну заготовку лісоматеріалів та порушення правил відновлення лісових насаджень. Наприклад, якщо раніше штраф за незаконну вирубку лісів міг складати від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів, то тепер може варіюватись від 15 до 30. Для посадовців максимальна сума штрафу може становити 75-150 неоподатковуваних мінімумів, тобто до 132 тисяч 150 гривень.

Своєю чергою Президент України Петро Порошенко ветував цей законопроект і повернув документ зі своїми пропозиціями. В Адміністрації Президента наголосили, що глава України підпише закон після внесення парламентом відповідних змін до нього. А саме – вилучення заборони вивезення з України деревини паливної. У пропозиціях Президента зазначено, що цей пункт порушує міжнародні зобов'язання України, взяті згідно із Протоколом про вступ України до Світової організації торгівлі та із зобов'язаннями України за Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

резонанс

Ці документи вказують на те, що Україна не може встановлювати «ніякі заборони чи обмеження, крім мит, податків, чи інших зборів, чи то у формі квот, імпорتنих або експортних ліцензій, чи інших заходів».

Один із авторів законопроекту – народний депутат Віктор Галасюк заявляє: «Мораторій не порушує міжнародних угод, а «контрабанду» лісу-кругляка з України заохочують європейські компанії і покривають українська влада та уряди ЄС. Вето Президента на заборону експорту дров, під виглядом яких в ЄС незаконно везуть український ліс, – великий подарунок «чорним лісникам», контрабандистам лісу та європейським конкурентам українських деревообробників. І відвертий ляпас українським виробникам та суспільству в цілому».

Свої звинувачення у штормові питання кинула й віце-прем'єр-міністр Іванна Климпуш-Цинцадзе, яка на своїй сторінці у мережі «Фейсбук» написала, що через мораторій на експорт лісу-кругляка лісова галузь пішла у тінь, через це з України виїжджають дрова, а в ЄС уже потрапляють кругляком, натомість українські виробники і далі скаржаться на брак сировини через відсутність прозорого ринку.

Позиція Держлісагентства чітка: лісівники стверджують, що на лісову галузь іде системна атака, хоча рубки і експорт відбуваються згідно із законодавством. Державне агентство лісових ресурсів України підтримує прийняття законопроекту №5495 лише частково – в питанні підвищення кримінальної відповідальності. Водночас має зауваження щодо мораторію на експорт дров.

«Код митної класифікації встановлює митник. Якщо деревина йшла на експорт, то це питання до митників, чому вони випускали

таку продукцію», – каже заступник голови Держлісагентства Володимир Бондар.

За його словами, Україна екпортує лише низькоякісні сорти деревини, які в Україні не переробляються.

Щодо заборони експорту паливної деревини, то Володимир Бондар наголошує, що в законі мова йде не лише про дрова, а й про їхні похідні: щепу, палети, колоти дрова, які зараз переробляють в Україні. «Ці речі треба врахувати та поправити в законі і винести їх з-під заборони експорту. Тому що в даному випадку це буде шкодити українській економіці», – зазначив Бондар.

Недостатньо логічним вважає документ і старший науковий співробітник Інституту економічних досліджень та політичних консультацій Андрій Бутін: «Законопроект хоче обмежити внутрішнє споживання деревини до 25 мільйонів кубічних метрів. Але наразі вирубують на рік до 20 мільйонів, з них лише 7 – це та ділова деревина, про яку всі говорять. Тобто цифра, яку пропонує законопроект, фактично втричі перевищує ту деревину, яка всіх цікавить». Крім того, наголошує експерт, в Україні немає налаштованої технології, за якою можна буде поррахувати внутрішнє споживання деревини.

БЕЗ ПРАВА НА ПОМИЛУВАННЯ

Питання навколо лісу, яке почало набирати обертів, ще швидше закрутилося після оприлюднення звіту британської організації Earthsight про незаконні рубки та контрабанду лісу в Україні. Згідно з оприлюдненими даними, Україна – лідер за обсягом контрабанди лісу в країні ЄС.

Як і очікується, інформація за-

вжди має резонанс. Тим більше така. Відтак розгорнулися масштабні дискусії на тему збереження лісів.

Реакція мусила відбутися.

...18 липня на засіданні Кабміну Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман заявив, що «контрабандисти варварськи знищують українські ліси», а щоб їх зупинити, треба провести облік та з'ясувати, які лісгоспи займаються контрабандою.

23 липня у Державній фіскальній службі заявили, що протягом шести місяців цього року через незаконне переміщення лісоматеріалів (кругляка) порушили 39 справ на загальну суму 35 млн грн. Виконувач обов'язків заступника голови ДФС Віктор Кривіцький зауважив, що основним ризиком під час вивезення підприємцями за межі України кругляка є внесення неправдивих відомостей щодо характеристик товару до сертифікату про походження.

Уже 26 липня, за ініціативи Прем'єра, була створена робоча група для перевірки державних підприємств, що належать до сфери управління Держлісагентства, і інших суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з вирубкою лісів і експортом лісоматеріалів.

«Держгеокадастр робить аерофотозйомку або залучає супутникові дані, ми порівнюємо їх за певний період часу – обчислюємо обсяги лісу. Перевіряємо, скільки було вирубаного лісів, далі ми дивимося, що це були за рубки і чи відповідали вони санітарним нормам, хто приймав рішення і так далі», – пояснив Прем'єр. – Після цього аудиторі перевіряють, на які цілі пішла деревина: скільки на виробництво, а скільки на експорт. Далі таку ж інформацію запросять від європейських відомств. І весь цей ланцюжок пройде аудит. Зокрема, перевірка торкнеться і обсягів валютної виручки, яка повинна надійти в Україну».

Заступник голови Держлісагентства Володимир Бондар в одному з інтерв'ю заявляє: «Ця ситуація із «Earthsight» була кимось інспірована і комусь безпосередньо вигідна. Не дивно, що вона спричинила таку реакцію з боку, в тому числі, урядових структур. Мені здається, що з цього боку не зовсім правильно було поінформовано Прем'єр-міністра України. Але реакція є, і сподіваюся, що наші лісогосподарства зможуть довести свою невинуватість. Наскільки мені відомо, всі лісогосподарські підприємства працювали абсолютно в законній площині, і якщо відбувся експорт, він був за всіма законами України».

БЕЗ СЛІВ

...Маніпуляція фактами британської неурядової організації Earthsight щодо неконтрольованого експорту лісу в Європу дала свої сходи. Але що це за організація, яка так «добре» і за короткий строк розібралася в темі. У своєму дослідженні науковець Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації Наталія Висоцька зазначає: «У доповіді британської неурядової організації Earthsight робить висновок, що ліс в Україні рубають і вивозять великими обсягами. Тому за чотири роки його експорт у країни ЄС зріс на 75% і оцінюється у понад мільярд євро у 2017 році. Водночас навіть стосовно структури лісового фонду та лісистості країни надано некоректну інформацію. Автори «доповіді» посилаються на 412 джерел, зокрема 131 повідомлення преси чи посилання на інтернет-видання. Серед 13 наведених посилань на судові справи 10 мають або помилки у назві, або незрозуміле походження, 32 джерела являють приватне листування

та матеріали особистих розмов. Зі всього списку джерел лише 13 статей (або 3%) мають прізвище автора, а 23 (або 6%) є нормативними офіційними відповідями та офіційними документами. Слід зауважити, що, незважаючи на наведені у джерелах, працівники системи лісового господарства запитів від Earthsight не отримували і особисто ні з ким не спілкувалися. Це може бути ознакою замовлення цього матеріалу лише з метою зганьбити діяльність лісової галузі України».

«Сьогодні значна частина українських лісів перебуває на різних стадіях ослаблення й розладу та має критично низьку опірність проти шкідників і збудників хвороб, зумовлену розбалансованістю їхньої вікової структури (оскільки переважну більшість лісів було створено у повоєнні роки), а також наявністю на великій площі чистих за складом деревостанів. Масове всихання лісів, пов'язане зі змінами клімату, в останні роки відмічено також у багатьох країнах Європи – Білорусі, Польщі, Росії, Німеччині,

РЕЗОНАНС

Чехії, Угорщині, Словаччині, Румунії, Італії, Австрії і навіть у країнах із більш холодним кліматом – у Канаді, країнах Скандинавського півострова. Згідно з прогнозами науковців, у найближчі 50 років придатна для вирощування лісу площа зменшиться ще більше. Отже обсяги санітарних заходів в Україні лише збільшуватимуться, і це пов'язано з природними чинниками та антропогенним навантаженням. Обсяги сухоостою, що складаються переважно із дров'яної деревини, необхідно переробляти, водночас наразі в Україні відсутні відповідні виробничі потужності, – зауважує науковець. – Оскільки в Україні є чинним ГОСТ радянських часів, є відмінності за класами якості деревини у розу-

мінні України, яка має 3 класи якості деревини, та ЄС, що має 4 класи. Та деревина, яка підпадає в Україні під класифікацію дров паливних, у Європі може перероблятися, а в Україні – ні. Дрова паливні, які йдуть на виготовлення плити та щепи після експорту, забезпечують валютні надходження до підприємств лісової галузі, які позбавлені фінансової підтримки держави, необхідної для створення нових насаджень, на догляд за існуючими, на їхній захист від пожеж, шкідників і збудників хвороб.

У матеріалах доповіді британської неурядової організації Earthsight чітко видно ознаки маніпулювання та підтасування даних із метою надання гучного висновку», – підсумовує пані Висоцька.

...А поки лісівники доводитимуть, що не контрабандисти, напевно, їм встигнуть прийти рахунки за використання землі під лісом. І, ймовірно, вони скоро ще й стануть злісними неплатниками податків.

Оксана ЧУРИЛО

ПИЛОРАМИ МАЮТЬ ПРАЦЮВАТИ ЛЕГАЛЬНО

За даними лісівників, на Волині постійно або періодично працює понад 1000 пилорам. Значна частина з них – нелегально. На краденій деревині, не сплачуючи необхідні податки та збори. Тема кричуща, тож відповідно – постійно на слуху влади, громади, правоохоронних та контролюючих органів, лісівників. Що краще? Закрити чи створити відповідні умови і стимулювати працювати легально? З цими та іншими запитаннями ми звернулися до начальника ГУ ДФС у Волинській області Світлани САВЧУК.

– Самодостатня Волинь, як і Україна загалом, – це громадяни, які працюють у своїй країні офіційно, платять податки, заробітна плата яких дозволяє забезпечити родину необхідним. Зараз переважна частина наших людей, прочитавши таке, скажуть: картина гарна, але напівфантастична. А ви як вважаєте, наскільки ми поки далеко від таких реалій?

– Реалії значною мірою такі, як їх створюють люди. Можливо, ви здивуєтеся моїй відповіді, але переважна більшість волинян сумлінно виконують свій конституційний обов'язок щодо сплати податків. У протилежному випадку Волинь не отримала б до бюджетів усіх рівнів 2,8 мільярда гривень податку на доходи фізичних осіб минулого року і вже 1,7 мільярда гривень ПДФО – у першому півріччі 2018 року. Якщо взяти до уваги, що громадяни сплачують іще військовий збір, плату за землю, податок на нерухомість та транспортний податок, то внесок кожного волинянина, котрий не ігнорує законодавчі вимоги щодо сплати податків, – вагомий та визначальний у бюджетах громад.

У прикордонній Волині майже у кожній родині є чоловіки чи жін-

ки, які працюють за кордоном, переважна їх більшість теж легально. Враховуючи міжнародні домовленості України, наші громадяни сплачують податки там. А оті, хто отримав іноземні доходи, з яких не сплачено податків, повинні декларувати їх в Україні. Таких бажаних справді не дуже багато, однак щороку в рамках декларативної кампанії декілька тисяч наших краян виконують свій конституційний обов'язок, декларують не лише іноземні доходи, що не оподатковані, і сплачують податки.

Не буду приховувати, що тіньова зайнятість залишається болючою проблемою, особливо на території тих громад, де свою фактично підприємницьку діяльність можна, так би мовити, «сховати» за особистим господарюванням.

– Однією з проблем Волині є діяльність пилорам. Частина з них працюють, використовуючи нелегальну працю, а нерідко – й працю неповнолітніх...

– Якщо аналізувати діяльність пилорам, то це сфера однозначно

прибуткова. Однак не всі власники пилорам, отримуючи прибуток, розуміють важливість сплати податків та офіційного працевлаштування найманих працівників. Але саме ця прибуткова та затребувана на ринку діяльність може стати додатковим джерелом надходжень до бюджетів територіальних громад.

Робіть висновки самі. На Волині протягом першого півріччя 2018 року 64 юридичні особи, що здійснюють діяльність у сфері лісопильного та стругального господарства, сплатили до бюджетів усіх рівнів 16,4 мільйона гривень податкових платежів.

За цей же час фізичні особи – підприємці, котрі здійснюють діяльність на пилорамах, сплатили до бюджету 3 мільйони 456 тисяч гривень єдиного податку. Це кошти, що надійшли до бюджетів громад, на території яких працюють ці пило-

рами. Крім того, з доходів найманих працівників пилорам фізичних осіб – підприємців сплачено майже півтора мільйони гривень ПДФО і ще 327 ПДФО від здійснення підприємницької діяльності. Саме діяльність цих пилорам забезпечила сплату майже 200 тисяч гривень військового збору і 31,4 тисячі гривень екологічного податку. Загалом сума сплачених податків фізичними особами – підприємцями перевищує минулорічні показники на 38,9 відсотка. Діяльність всіх пилорам повинна бути легальною. Для того, щоб громади отримували належні надходження до бюджету. Закон не передбачає частково легальної чи не повністю легальної роботи будь-якого суб'єкта господарювання. Тож якщо мешканці громад володіють інформацією про таку тіншову діяльність, варто негайно інформувати органи ДФС та Держпраці.

– **Чим можна спонукати нечесних підприємців до легалізації праці?**

– Підстави для проведення перевірок органами ДФС чітко регламентовані. Тобто ми можемо запланувати і вийти на підприємство для проведення перевірки тільки тоді, коли є підстави вважати, що його господарська діяльність містить певні ризики. Якщо взяти до уваги, що більшість пилорам працюють в умовах спрощеної системи оподаткування, запланувати їх перевірку складно, враховуючи специфіку діяльності. Однак якщо, скажімо, найманий працівник повідомить нас у письмовій формі про порушення його прав, то це теж вагома та достатня умова для перевірки працедавця. Безумовно, що керівники органів місцевого самоврядування володіють повною інформацією щодо того, хто здійснює бізнес-діяльність на території громади. Інформація про незаконну діяльність таких суб'єктів господарювання від

органів місцевого самоврядування – теж підстава виходу на перевірку. Як бачите, легалізація пилорам, як і загалом найманої праці, не буде успішною без свідомої позиції громадян та лідерів територіальних громад.

– **Які заходи з вашого боку вже проведені? Що це дало в результаті?**

– Оскільки фахівці ДФС досить обмежені в підставах щодо виходу на перевірки, то ми намагаємося проводити обстеження місць здійснення діяльності для того, щоб побачити реальний стан справ на пилорамах. Наприклад, цього року в результаті обстежень ми встановили 90 власників пилорам. Господарську діяльність здійснюють 58 із них. Цього року нам вдалося легалізувати працю 14 найманих працівників із середньомісячним фондом оплати праці 52 тисячі гривень, 5 громадян залучено до державної реєстрації підприємництва, що забезпечить 44,5 тисячі гривень податкових надходжень потягом року. Наші фахівці переконали ще 2 власників подати річну податкову декларацію і сплатити визначені законом податки.

– **Органи місцевого самоврядування мають повноваження для того, щоб вивести з тіні роботу таких лісопилень?**

– Крім інформації до органів ДФС, закон передбачає право кожного інформувати про порушення у сфері оплати праці Державну службу України з питань праці.

Саме інспектори управління Держпраці, що також працюють в багатьох територіальних громадах, мають повноваження для проведення перевірки суб'єктів господарювання на предмет дотримання вимог трудового законодавства. До перевірок Держпраці ми долучаємося в частині перевірки стану сплати податкових платежів.

Вважаю, що контрольно-перевірочні заходи працедавців – це вже останній аргумент, що може змусити представників бізнесу дотримуватися вимог закону. Як правило, ми намагаємося впливати на працедавців-порушників шляхом переконання та роз'яснювальної роботи.

Запевняю вас: жодне питання, пов'язане з діяльністю підприємств, не розглядається в податкових органах без аналізу рівня заробітної плати та проведення заходів роз'яснювального характеру щодо його впливу на соціальний захист.

– **Як ви уже слушно зазначили, органи місцевого самоврядування, зокрема сільські голови, переважно знають, де і як у їхньому селі працює пилорама. Знають і самі люди. Як думаєте, чому не поспішають вирішувати проблему громадою, адже це важливо для кожного? І що порадите їм у цій ситуації?**

– Найкраща порада у цій ситуації – позбавитися думки про те, що хтось і за невідомо які гроші побудує нам цивілізоване суспільство. Ми здатні самі це зробити за умови чесної сплати податків та подолання корупції. І ті громади, у яких люди вже це зрозуміли, демонструють вражаючий та очевидний результат.

Наприклад, у першому півріччі цього року на Волині податкові надходження до місцевих бюджетів зросли більш як на чверть.

В умовах децентралізації громади отримали значні фінансові ресурси у своє розпорядження. Фінансова незалежність та самодостатність місцевого самоврядування та держави будуть зростати, якщо кожен вирішить, що норм закону повинні дотримуватися всі.

Запитувала
Світлана ДУМСЬКА

ТО В ЧОМУ Ж ПРОБЛЕМА КАРПАТ?

Історія лісового господарства в Карпатах бере початок із феодального періоду і тісно переплітається з історією землеробства. Лісове господарство цього періоду мало примітивний характер і зводилось, головним чином, до лісокористування. До XIX ст. орієнтувалися, в основному, на природне відновлення вирубаних лісів: на зрубках залишали 10-15 шт. на 1 га насінних дерев. Такий метод лісовідновлення не давав бажаних результатів на великих площах. Тому в кінці XIX ст. розпочато штучне лісовідновлення шляхом створення лісових культур.

Внаслідок понад п'ятисотлітньої історії активного господарського освоєння лісистість зменшилася майже вдвічі, значно знизилася верхня межа лісу, на великих площах корінні мішані ліси замінені монокультурами смереки, частими стали інвазії шкідників і грибні епіфітотії, вітровали, всихання, поверхневі геодинамічні процеси. Упродовж останніх десятиріч мали місце катастрофічні повені. Тому особливої актуальності набуває аналіз екологічних і соціально-економічних проблем, виявлення причин та оцінка небажаних змін, які відбуваються в лісах Українських Карпат.

Перші роботи, присвячені аналізу лісових площ і стану лісів Галичини, датуються початком XIX ст. З 1883 р. ці питання стали висвітлювати в журналі «Sylvan» Галицького лісового товариства. Перші офіційні свідчення про лісові площі Галичини, Закарпаття і Буковини опубліковані в статистичних звітах Угорщини за 1879 рік й Австрії – за 1891 рік. На той час більша частина лісів (70%) перебувала у недержавній власності. На початку XX ст. їх частка зросла до 80%.

Важливу роль на Галичині відігравали лісові «концесії». Договори на лісокористування укладалися з Львівським управлінням лісів – мо-

нополістом із заготівлі та реалізації лісопродукції, яке в 1899-1903 рр. заготовляло близько одного млн кубометрів деревини щорічно. Якщо лісопромисловець пропонував будувати вузькоколіїну залізну дорогу, то управління здавало йому лісові ділянки на довготривалий період, а в деяких випадках – безстроково.

Винищення лісів, яке відбувалося на Галичині перед Першою світовою війною, пояснюється тим, що деревину заготовляла велика кількість підприємців. У 1912 р. лісозаготівлі проводили 400 фірм і окремих підприємців. Природно, що кожен із них рубав ліс по своєму, незважаючи на правила і наслідки. І хоч загальний обсяг заготівлі не перевищував допустимого, значна частина площ лісового фонду втрачалася назавжди.

За даними Панчевського, опублікованими в 1924 р., щорічний приріст деревини в цих воєводствах становив 4476,3 тис. м³. Із них на Львівське воєводство припадало 36,3%, Станіславське – 47,1, Тернопільське – 16,6%. Річний відпуск деревини не набагато перевищував річний приріст – 4555 тис. м³ і складав у перерахунку на 1 га у державних лісах від 3,1 до 4,3 м³, а приватних – 2,8-3,6 м³.

Лісове господарство в Карпатах до Другої світової війни розвивалося набагато повільніше, ніж лісова промисловість. Внаслідок інтенсивного вирубування лісів та недостатнього їх відновлення з'явилися десятки тисяч гектарів незалісених площ та розладнаних малоцінних насаджень. З 1923 по 1938 рр. на Галичині площа лісів зменшилась на 120 тис. га, на Закарпатті з 1919 по 1936 рр. – майже на 180 тис. га.

Свого максимуму лісозаготівля в Карпатах досягла після Другої світової війни. У 1944-1958 рр. фактичне вирубування лісу в 2-3 рази перевищувало науково-обґрунтовані нормативи.

За цей період було заготовлено 92 млн м³ деревини (рубками головного користування 84 млн м³, рубками догляду – 8 млн м³). Запаси стиглих і перестійних насаджень зменшилися на 48%.

У перші повоєнні роки площі вирубок значно перевищували площі створюваних лісових культур, а природне відновлення не завжди давало позитивні результати. До 1955 р. у державних лісах Закарпатської, Івано-Франківської і Чернівецької областей накопичилося 89,4 тис. га невідновлених зрубів. Крім цього, за період 1957-1960 рр. понад 500 тис. га лісів було пошкоджено вітровалами і буреломами. Результатом економічного підходу до ведення лісового господарства у минулому маємо масштабну зміну породного складу лісів регіону, що стало основною причиною зниження біотичної та абіотичної стійкості деревостанів.

З метою збереження природної різноманітності та генофонду карпатських лісів, у кінці 60 років ХХ ст. почали створювати природно-заповідні об'єкти. Першим – Карпатський біосферний заповідник (1968 р.), площа лісів якого складала 1,5% від площі лісів регіону. Станом на 1 січня 1996 р. частка лісів, підпорядкованих Міністерству екології і природних ресурсів, становила 3,8%. На сьогодні вона зросла до 7,1%. Враховуючи природо-охоронні ліси інших відомств, їх частка у загальній площі лісів регіону становить 21%. Сьогодні лісові екосистеми Карпатського регіону займають площу 2,2 млн га. На ліси Держлісагентства припадає близько 70%.

Площа вкритих лісовою рослинністю ділянок становить близько 1 млн 450 тис. га, їх запас – 433 млн м³. Частка експлуатаційних лісів становить 48%, лісів з особливим і обмеженим режимом користування – 52%. Обсяги заготівель за останні роки зросли, але інтенсивність використання деревних ресурсів залишається низькою. Тепер у регіоні протягом року вирубується 1% запасу, тоді як у Швейцарії – 1,9%, Чехії – 2,4%, Фінляндії – 2,8%, Великобританії – 3,0%, Бельгії – 3,1%.

Середня річна зміна запасу у лісах регіону оцінюється близько 6,7 млн м³. З 2012 по 2016 роки щорічно заготовлялося 4,3-4,6 млн м³, тобто її використання становить 65-67%.

Для прикладу, інвентаризація лісів Івано-Франківської області (2009-2015 рр.), яка проведена інформаційно-обчислювальним центром виробничого об'єднання «Укрдержліспроект», засвідчила, що загальний запас у лісах області становить 155 млн м³, щорічний приріст 5,930 млн м³, а вирубується – 1,200 млн м³. Таким чином, інтенсивність використання поточного приросту становить 20%, тоді як у країнах Європи – 65% і більше.

На біорізноманіття, відновну здатність, збереження екологічних функцій екосистем прямо або опосередковано впливають технології заготівлі деревини і способи рубок, а також сучасна вікова структура лісів регіону, яка вимагає переорієнтації стратегії на ефективне використання середньовікових і пристиглих деревостанів усіх панівних порід. Відчутний вплив на лісове середовище мають машини і механізми, які використовуються в Карпатах. В першу чергу це стосується тракторного трельювання деревини, яке займає до 80% в об'ємах лісозаготівель. Еколого-безпечні лісові комбайни і підвисні канатні установки мають обмежене використання в гірських умовах Карпат, в першу чергу, через високу ціну.

Отже, сьогодні проблема лісокористування у Карпатах полягає не в обсягах заготівель, а у способах і технологіях рубок, технічних засобах, великій кількості дрібних підприємств, що займаються лісозаготівлями, недолугій транспортній інфраструктурі та недосконалії нормативній базі. Підписанням «Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат» Україна задекларувала дотримання європейських підходів в управлінні територіями. Ключовою ланкою раціонального лісокористування і сталого розвитку лісового господарства Українських Карпат є екологізація лісгосподарської діяльності.

**Олексій ГОЛУБЧАК,
Вікторія ГУДИМА,
Український науково-дослідний
інституту гірського лісівництва
ім. Пастернака**

Розрахункова лісосіка головного користування і фактичний відпуск лісу в регіоні Карпат (тис. м³)

Рік	Закарпатська обл.			Ів.-Франківська обл.			Чернівецька обл.			Всього по регіону Карпат		
	розрахункова лісосіка	фактична вирубка	вирубано розрахункових лісосік	розрахункова лісосіка	фактична вирубка	вирубано розрахункових лісосік	розрахункова лісосіка	фактична вирубка	вирубано розрахункових лісосік	розрахункова лісосіка	фактична вирубка	вирубано розрахункових лісосік
1950	1530	3313	2,0	850	3670	4,3	332	740	2,3	2712	7723	2,8
1955	1604	3304	2,1	1740	3260	1,9	332	740	2,3	3672	7304	2,2
1960	1604	2120	1,3	743	2215	3,0	332	550	1,7	2679	4885	1,8
1965	847	926	1,1	771	936	1,2	435	490	1,1	2053	2352	1,2

Річне використання загального запасу лісів Карпатського регіону

ОУЛІМГ	Площа вкритих лісом земель, тис. га	Загальний запас, тис. м ³	Всього заготовлено, тис. м ³	Використання запасу, %
2009				
Закарпатське	460,8	161741	936	0,6
Івано-Франківське	426,5	118567	895	0,8
Львівське	428,1	111306	822	0,7
Чернівецьке	160,4	46356	596	1,3
Разом	1475,8	437969	3249	0,7
2014				
Закарпатське	455,4	160301	1487	0,9
Івано-Франківське	416	116064	1168	1,0
Львівське	425,6	111507	1144	1,0
Чернівецьке	153,2	44734	735	1,6
Разом	1450	432606	4534	1,0

Соснові ліси у багатьох регіонах останнім часом всихають. Основною причиною ослаблення лісів є погіршення екологічних умов для їхнього існування – підвищення температури повітря, зменшення кількості опадів та діяльність людини. Ослаблені дерева стають сприйнятливими до інфікування збудниками хвороб і заселення шкідливими комахами. Водночас навіть в одному насадженні не всі дерева ослаблюються, тому що їхня стійкість залежить від успадкованих властивостей та від набутих у процесі розвитку або внаслідок впливу людини.

Мурахожук, або короїдний вовк їсть короїда

ЖИВ НА СВІТІ ДОБРІЙ ЖУК

Личинка мурахожука в дереві

Короїди «відчувають», яке дерево може стати місцем їхнього розмноження, а яке потопить їх у живиці. Лише за дуже високої чисельності або якщо немає сили летіти далі, короїди нападають на недостатньо ослаблене дерево. Якщо жуків багато, вони долають його опір, прогризають ходи та відкладають яйця. Із яєць вилуплюються личинки, ростуть, лялькуються та перетворюються на жуки нового покоління. Жуки-батьки деяких видів короїдів іноді після відкладання яєць залишають дерево і вдруге заселяють інше дерево, започатковуючи сестринське покоління.

Під час розтинання кори у ходах короїдів можна побачити комах – представників інших видів. Це можуть бути вусачі, ходи яких перетинають ходи короїдів, причому личинки вусачів поїдають личинок короїдів, які трапляються на їхньому шляху. Це можуть бути також короїди-крихітки, які не в змозі самі прогризати ходи та користуються ходами «великих» короїдів. Але є й інші комахи, які на стадіях личинки та жука полюють на личинок і жуків короїдів. Їх доволі багато, але суттєву роль у зниженні чисельності популяції короїдів відіграють декілька видів.

У природі за тисячі років сформувалися так звані трофічні ланцюги

та мережі. Коники їдять траву, жаби – коників, змії – жаб, птахи – змії. Лубом сосни живляться короїди, короїдами – хребетні та безхребетні хижаки, а останніми – інші хижаки. Коли хижаки гинуть, їхні тіла розкладають личинки мух і жуків-некрофагів, яких можуть з'їсти жаби і так далі.

Щоб вижили коники, має бути достатньо трави, щоб вижили короїди – достатня кількість сприйнятливих дерев, а щоб вижили хижі коники – достатня кількість їхніх жертв. Якщо корму мало, ті, хто їх їсть, голодують, зменшують плодючість і чисельність. Так якщо чисельність зайців росте, то через декілька років росте й чисельність вовків. Якщо росте кількість дерев, сприйнятливих до нападів короїдів, то в них ці жуки успішно розмножуються й заселяють інші дерева, іноді вже менш ослаблені. Саме «масова атака» короїдів долає опір дерева, хоча перші особини гинуть, залиті живицею.

Якщо чисельність короїдів росте, то через декілька років росте й чисельність хижих комах чи інших тварин. Водночас короїди за цей період можуть заподіяти шкоду багатьом деревам, які, хоч були ослабленими, але спроможними до одужання. У природному лісі, де залишки дерев не вилучають і не спалюють, у них

розмножуються ентомофаги. У лісі, де ведеться господарство, під час вилучення деревини або спалювання лісосічних залишків, пониження чи корування пнів насамперед потерпають не шкідники, а їхні природні вороги, які зазвичай розвиваються дещо пізніше від своїх жителів. Оскільки природні трофічні ланцюги порушені, має втрутитися людина. Людина спроможна запобігти поширенню масового розмноження короїдів, якщо впроваджує заходи підвищення стійкості насаджень. Водночас, якщо вже спалах розпочався, він може тривати 7 років, а може згаснути за 2 роки. Для цього треба позбавити короїда субстрату для розмноження (що є ефективним під час розчищення вітровалів) або випустити в осередок шкідників достатню кількість природних ворогів.

Останній підхід привертав увагу людей ще до нашої ери. Є відомості як про успішні, так і неуспішні спроби впровадження біологічного методу захисту рослин. Так, Карл Лінней у XVIII столітті переселяв турунів для захисту саду. У XIX столітті у Франції підсаджували зібраних жуків красотила в осередки непарного шовкопряда. На початку XX століття з Європи завозили у США близько 600 видів паразитоїдів і хижаків понад 90 видів шкідників. Серед цих завезених ентомофагів акліматизувалися близько 100 видів. До Канади завезли 220 видів ентомофагів, із яких прижилися 50 видів. У результаті цієї діяльності золотогуз на американському континенті як шкідник себе не виявляє, а непарний шовкопряд іноді утворює спалахи масового розмноження.

В Україні ще у 50-ті роки минулого століття збирали паразитовані яйця непарного та кільчастого шовкопрядів і переносили в осередки масового розмноження цих комах. У Карпатах ентомофагів короїда-типографа у 50-ті–70-ті рр. вивчав

Личинки мурахожука у холодильнику, перевезені у ліс для випуску

А. А. Гириц і навіть намагався підселити їх в осередок цього шкідника. У Білорусі рано навесні знімали шматки кори, під якою зимували мурахожуки, зв'язували та перевозили в осередки короїдів.

У Грузію для захисту лісу від «прибульця» – лубоїда великого ялинового (*Dendroctonus micans*) у 60-ті роки завезли з різних регіонів його спеціалізованого ентомофага – великого ризофага (*Rhizophagus grandis*) із родини блискітників (Nitidulidae). Хоча ризофаг давав три покоління на рік, він не зміг прискорити згасання спалаху дендроктона. Тоді у спеціальних лабораторіях ентомофага почали розмножувати, а потім сотнями тисяч випускати у ліс. Коли випустили понад 3 мільйони жуків, дендроктон перестав бути шкідником, хоча залишився у лісах.

Оскільки результати застосування біометоду (використання ентомопатогенних мікроорганізмів, комах-ентомофагів, комахоїдних птахів і звірів) були неодноз-

Підсаджування личинки мурахожука у зрубане дерево, заселене короїдом

У кожній пробірці – личинка мурахожука, готова для підсаджування у дерево

Мурахожуки у блоці для вирощування

Лялечки шестиzubчастого короїда

начними, цей напрям не одержав державної підтримки. До того ж, з'явилися ефективні інсектициди й обладнання для одночасної обробки великих площ. Іноді навіть обприскували інсектицидами людей під час епідемій малярії та тифу (для ліквідації переносників – комарів чи вошей). Після заборони застосування ДДТ, який панував майже 30 років, було синтезовано ще багато інших «отруйних речовин», але комахи незабаром ставали стійкими й до нових препаратів.

У 70-ті роки минулого століття спалахи масових розмножень комах-хвоєлистогризів практично не припинялися, а обприскувати ті самі лісові масиви доводилося майже щороку. Дійсно, у будь-якій популяції комах декілька відсотків особин виявлялися стійкими до інсектициду. В умовах надмірного обсягу корму вони набували максимальної плодючості, а їхні потомки, що успадковували стійкість до інсектициду, швидко нарощували чисельність. Після припинення обприскування листяних лісів у 90-ті рр.

значно зменшилися частота й інтенсивність спалахів листовійок і п'ядунів.

Доведено, що хімічний захист лісу спричиняє економічні втрати та має негативні екологічні наслідки, тоді як біологічний захист відновлює екологічну рівновагу лісових екосистем. Визначені умови та критерії його успішного впровадження, що є темою окремої статті.

Теорія і практика біологічного методу захисту лісу невпинно розвивається у багатьох країнах. Зокрема в Туреччині розроблено Спеціальну Державну програму, спрямовану на зменшення обсягів використання хімічних препаратів у лісі. Із діяльністю турецьких колег навесні 2017 року ознайомила група фахівців лісозахисних підприємств України.

Так, у Туреччині у лабораторії вирощують красотіла пахучого (*Calosoma sycophanta*) й тисячами випускають в осередки масового розмноження листовійок, шовкопряда-золотогуза, непарного шовкопряда і соснового похідного шовкопряда, що має наслідком невисоку дефоліацію насаджень навіть у роки спалахів масового розмноження цих комах.

Декілька видів із роду *Coccinella* – сонечок – у Туреччині вирощують і застосовують для знищення попелиць. До речі, кокцинелід вирощують і в Україні для потреб сільського господарства («Біотехніка» НААН, м. Одеса).

Для захисту від лубоїда великого ялинового (дендроктона), якого виявлено у Туреччині у 1966 році, в біолабораторії налагодили розведення ризофага великого, який подолав цього короїда у Грузії. У Туреччині ризофага великого вирощують на ялинових колодах та у лабораторії й випускають щороку навіть за низької щільності дендроктона. Водночас цей хижак не може регулювати чисельність інших видів короїдів.

На відміну від ризофага, личинки й жуки мурахожука, або «короїдного вовка» (*Thanasimus formicarius*) живляться короїдами різних видів, зокрема короїдом-типографом, шестиzubчастим і верхівковим короїдами, великим і малим сосновими лубоїдами, чорним ко-

ренежилом, смугастим деревинником, великим сосновим довгоносиком тощо. Саме розведення цього хижака започатковано на Державному спеціалізованому лісозахисному підприємстві (ДСЛП) «Харківлісозахист». Цьому сприяло передання в Україну Генеральним директором лісового господарства Туреччини лабораторного обладнання – контейнерів і термостатів для вирощування хижих комах, автоклавів для стерилізації поживного середовища, мікроскопів, біокулярів тощо.

У Всеросійському науково-дослідному інституті лісівництва та механізації лісового господарства (Москва-Пушкіно, Росія) у 2013 році розпочали вирощувати мурахожука в лабораторії з метою випуску в осередки короїда-типографа, які поширилися після пожеж 2010 року. У 2014 році мурахожука, вирощеного у лабораторії, випустили у Бітцевському лісопарку на окоренки дерев, що призвело до зменшення чисельності короїда-типографа на 40-62%. У зв'язку з поширенням «короїдного» всихання, подібні роботи розпочато також в Інституті лісу НАН Білорусі.

ДСЛП «Харківлісозахист» розпочало вирощування мурахожука лише два місяці тому. Зрозуміло, що неможливо виростити в лабораторії навіть за рік хижих жуків у кількості, яка достатня для ефективного подолання короїдів на великій площі. Тому зараз триває налагодження методики розведення й утримання цього хижака.

Уся «маточна» колонія мурахожука сформована з особин, зібраних у лісах Харківської та Сумської областей. Мурахожука можна виявити під корою заселених живих і звалених дерев, колод і пнів, причому зимувати можуть і личинки, і жуки. Найкраще їх збирати рано навесні, поки вони ще не дуже активні.

Личинки мурахожука перебувають у ходах короїдів, а іноді самі прогризають ходи під корою та в корі. Молоді личинки їдять яйця й маленьких личинок короїдів, старші личинки – старших

личинок та лялечок короїдів і навіть молодих жуків, які ще не вийшли з-під кори. Личинки мурахожука можуть поїдати й інших комах, яких зустрінуть під корою, – яйця й личинок довгоносиків, вусачів, златок, та й своїх братів і сестер за високої щільності поселення.

Тому під час лабораторної годівлі личинок мурахожука утримують у пробірках по одній у середовищі, приготовленому з тирси, кори й лубу. періодично до кожної пробірки вносять «живий» корм – жуків або личинок короїдів. За одну добу одна личинка мурахожука з'їдає 2-3 личинки короїда.

Жуків також небажано залишати разом в одній посудині, хіба що для паркування.

Самка мурахожука після зимівлі відкладає яйця під лусочки кори. Через тиждень вилуплюються волохаті личинки, проникають у тріщини кори та ходи короїдів. Перед лялькуванням личинка влаштовує колючку у товщі кори, вистилає її слизистою масою. У колючці лялькується личинка, з'являються жуки й залишаються зимувати.

Для того, щоб нагодувати цих ненажерливих комах «живим кормом», у лабораторії влаштовано інкубатор – відрубки стовбурів, заселених короїдами, парафінують із торців і ставлять у посудини з піском для підтримання певного рівня вологості. За необхідності знімають фрагменти кори й відловлюють личинок чи жуків для годівлі «підрастаючого покоління» мурахожуків.

Після утворення лялечок мурахожука їх уміщують по декілька екземплярів в один бокс із відрізком кори. Новонароджені жуки декілька днів живляться, паруються та відкладають яйця на поверхню грубої кори або в залишки з'їденого короїда. Яйця розвиваються, залежно від температури, один – три тижні. Після появи личинок їх пензликом переносять у пробірки по одній і годують до випуску в осередок короїдів або до лялькування.

Валентина МСШКОВА
Фото Олександра БОРИСЕНКА

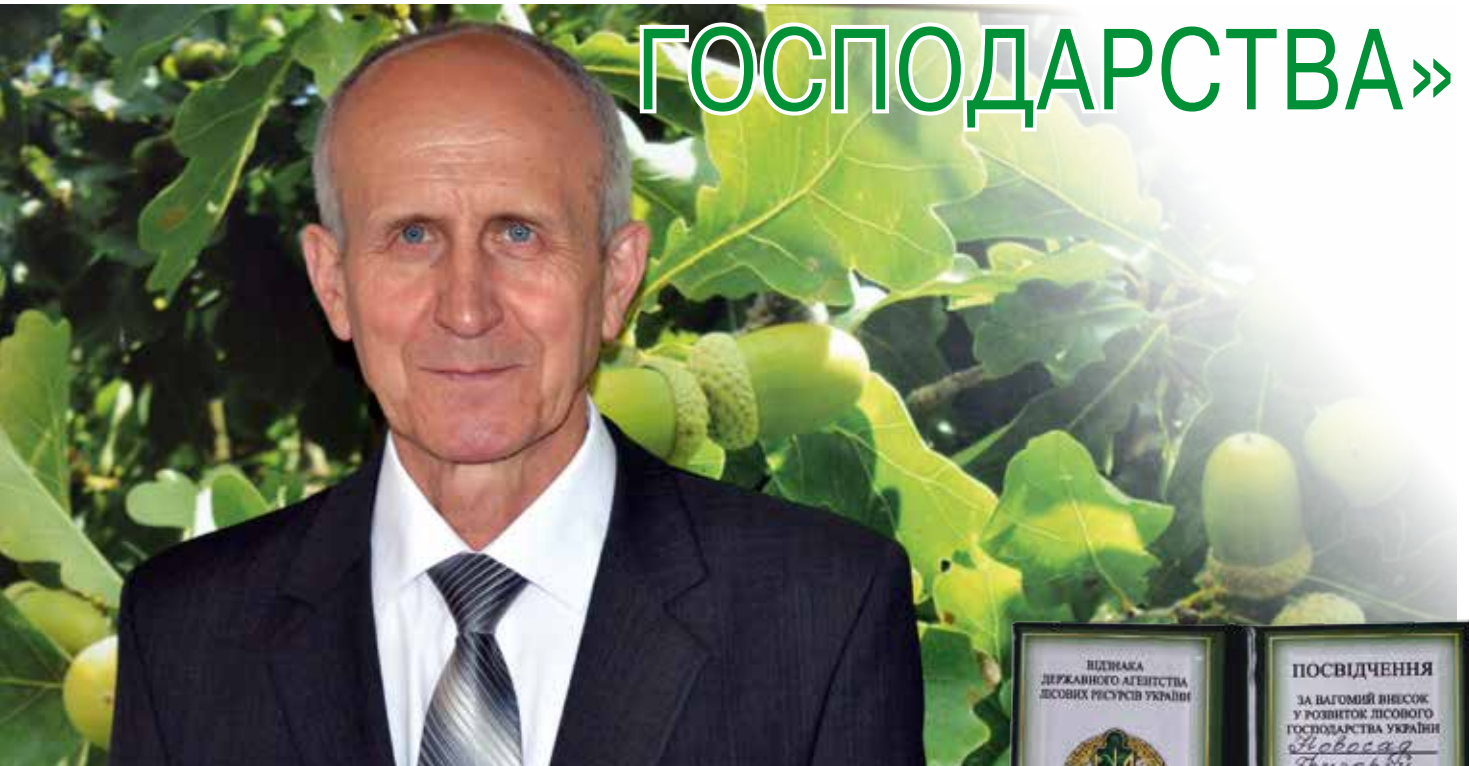
Личинка мурахожука під мікроскопом на моніторі комп'ютера

Інкубатор, де вирощують короїдів, – корм для мурахожука

людина

Григорій НОВОСАД – «ВІДМІННИК ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА»

З нагоди Дня державної служби начальник Волинського ОУЛМГ Олександр Кватирко вручив нагрудний знак «Відмінник лісового господарства» Державного агентства лісових ресурсів України начальнику відділу використання лісових ресурсів ВОУЛМГ Григорію Новосаду.

– Григорій Олександрович заслужив цю нагороду державницьким підходом до лісовиробництва, високопрофесійним і сумлінним виконанням усіх покладених на нього обов'язків, – наголосив Олександр Михайлович. – Це людина, котра стежить за тим, щоб кожен кубічний метр деревини було використано за призначенням і з найменшими втратами. Наші досягнення значною мірою залежать від того, як справляє відділ, який очолює Григорій Олександрович.

У колективі ВОУЛМГ також вважають, що Григорій Новосад за свою фаховість, відданість лісівничій справі,

системну і значиму роботу, державницьку позицію, знання, професіоналізм та порядність нагороджений заслужено. Щиро привітали колегу з відзнакою Держлісагентства та побажали, щоб була вона не останньою.

– Це насправді непересічна, порядна і відповідальна особистість, – каже про колегу заступник начальника Волинського ОУЛМГ Лідія Турянська. – Все

своє свідоме життя Григорій Новосад присвятив лісівництву.

– Він випускник Львівського лісо-технічного інституту України, – уточнює завідувач відділу кадрового забезпечення облуправління Ірина Щербатова. – Там здобув кваліфікацію інженера-технолога за спеціальністю «лісоінженерна справа». Після закінчення вузу прийшов у лісову галузь і з того часу ніколи не змінював напрямку діяльності. Добре знає виробництво, адже пройшов усі шаблі кар'єрного росту.

Григорій Олександрович розпочав свою трудову діяльність у серпні 1979 р. майстром по будівництву, а згодом – начальником нижнього складу у Володимирецькому лісгоспзасі Рівненської області, де пропрацював до жовтня 1983 р.

З жовтня 1983 року переведений у Ківерцівський ордену Леніна лісгоспзас на посаду старшого інженера міжлісгоспзасівської нормативно-дослідної лабораторії, де молодого сумлінного і знаючого працівника помітило керівництво галузі. Вже наступного року тодішній обласний очільник галузі Дмитро Телішевський запросив Григорія Новосада на роботу в обласне управління лісового господарства і лісозаготівель. Так Григорій Олександрович став старшим інженером відділу лісозаготівель і переробки деревини.

Що управлінська робота не з легких, переконався з перших днів роботи. Постійні відрядження, щоденне спілкування з виробничниками, робота з цифрами і таблицями. Відділ лісозаготівель і переробки деревини завжди вважався пріоритетним для держави, адже саме від його професійної роботи залежало виконання планових показників, наповнення державної казни. Григорій Олександрович працював пліч-о-пліч з відомими виробничниками, яких знала вся Україна чи й тодішнє союзне Міністерство. Від них вчився людяності, вимогливості до себе і колег, набував досвіду, знань, розуміння важливості своєї роботи для держави, лісової галузі, колективу.

Значення того періоду у професійному становленні Григорія Олександровича було значним. Він став високопрофесійним управлінцем і фахівцем лісопереробної галузі, вивчив виробництво, людей, їх підхід до роботи. Вник у лісогосподарування, у важливість догляду лісів, особливості різнопородних деревостанів, професіоналізм вальників лісу, вчасний вивіз деревини, її якісну переробку та відбір сортиментів, стан цехового обладнання. Здобув авторитет серед колег управління, директорського корпусу, лісопереробників.

Поряд із тим, налагоджувалося і сімейне життя: одружився, став батьком.

З 1988 року Григорія Новосада призначають на посаду старшого інженера виробничого відділу обласного виробничого лісогосподарського об'єднання «Волиньліс». У період з грудня 1988 року – інженер II категорії, з квітня 1992 року – інженер I категорії виробничого відділу.

З жовтня 2003 року переведений начальником виробничо-технічного відділу, де й працює дотепер. На даний момент, у зв'язку з реорганізацією підприємства, посада називається начальник відділу використання лісових ресурсів Волинського ОУЛМГ.

– За час роботи в системі лісового господарства зарекомендував себе висококваліфікованим спеціалістом, вмілим організатором лісогосподарського та лісопромислового виробництва, – зазначає про нього заступник начальника Волинського ОУЛМГ Олександр Рибчинський. – Багато уваги приділяє ефективному використанню лісосировинних ресурсів, охороні та захисту лісу, лісорозведенню.

За останні три роки під його безпосереднім контролем підвищилась ефективність використання лісосічного фонду рубок головного користування – вихід ділових лісоматеріалів становить 83%. Значно зросли обсяги деревини, яка направляється держлісгоспами області на лісопиляння: якщо в 2015 році перероблено 252,5 тис. м³, то в 2017

році – 384,7 тис. м³. Відповідно випуск товарної продукції переробки лісоматеріалів збільшився з 240,5 млн грн в 2015 році, до 443,1 млн грн – в 2017 році, або на 202,6 млн грн.

Завдяки Григорію Новосаду проведена конкретна робота щодо 100% впровадження електронного обліку деревини на підвідомчих підприємствах, яка заготовляється, переробляється та реалізовується споживачам.

Григорій Олександрович – надзвичайно толерантна людина. Це зразок інтелігента-управлінця, для якого честь, моральність і відповідальність перед колегами стали не просто правилом, а стилем усього життя. Завжди спокійний, врівноважений, доброзичливий.

За високий державницький стиль життя, активну життєву позицію, участь у громадському житті колективу його поважають і люблять колеги, його словом дорожать спеціалісти усіх лісогосподарських підприємств.

– Це не перша нагорода Григорія Новосада, – каже про колегу головний спеціаліст відділу лісового та мисливського господарства і голова профспі-

кової організації Волинського ОУЛМГ Володимир Неводнічик. – У 2007 році його відзначено почесною грамотою ВОУЛМГ, у 2007 році іменний годинник вручив голова Державного комітету лісового господарства України, у 2013-му він отримав почесну грамоту Кабінету Міністрів України. Григорій Олександрович нагороджувався також почесними грамотами Державного агентства лісових ресурсів України та Волинської обласної державної адміністрації. Почесний нагрудний знак «Відмінник лісового господарства» Державного агентства лісових ресурсів України, втім, особлива нагорода, про яку мріє кожен лісівник.

Загалом Григорій Новосад працює в лісовій галузі уже 38 років і 10 місяців. Такий незвично великий досвід і чин служіння Україні змушує захоплюватися його мужністю і відданістю справі.

Попри це, він прекрасний товариш, сім'янин. А ще недільного дня його завжди можна зустріти у Луцькому Свято-Троїцькому храмі, де разом із дружиною молитвою кріплять це земне життя.

Сергій ЦЮРИЦЬ

ПРИСВЯТИЛА СЕБЕ РОБОТІ З ЛІСОМ

Лідія Шилін народилась у селі Велика Осниця Маневицького району. Зростаючи серед мальовничої краси лісів Полісся, дівчина змалку була залюблена в природу. Батько Лідії практично все своє свідоме життя пропрацював єгером. Народившись у сім'ї лісівника, «кожен Божий день була в лісі». Разом з сестрою та братом допомагала батькові: «Тато садив буряк, сіяли топінамбур, віники заготовляли. Колись цим займалась сугобо сім'я єгеря». Провівши свої юні роки в спілкуванні з природою, Лідія твердо знала, що піде навчатись лісівничій справі.

Здобула фах інженера лісового господарства у Національному університеті біоресурсів і природокористування в Києві (раніше Київська сільськогосподарська академія). Після завершення навчання направили на Рівненщину в Зарічненський лісгосп на посаду лісничого.

В грудні 1985 року Лідія Никифоровна переїжджає в

селище Колки Маневицького району. Працює на посаді інженера лісових культур у Колківському лісгоспі. Так минає 25 років. Згодом обіймає пост інженера лісового господарства, де працює донині.

Присвятивши майже тридцять три роки роботі в лісовій галузі, жінка запевняє, що «вросла корінням в

цю роботу»: «Основне – це спілкування з лісом, гармонія. Окрім роботи – це душевний спокій».

Маючи потужний багаж знань та відпрацьований роками досвід, під керівництвом Лідії Никифорівни висаджують гектари лісових культур, проводяться рубки догляду молодняка.

«Ми порівнюємо ліс із садочком та школою. Садочок – це коли садиш ліс і доводиш його до переводу у покриту лісом площу. Тоді, відповідно, починається школа. Ми забираємо цей ліс десь у шість років та дивимось за його станом. А у 80 років, коли сосна стає стигла, підводимо її до рубки головного користування. Практично всі рубки, які відбуваються на території підприємства, проводяться під

контролем головного інженера», – з таким особливим підходом повідомляє про свої обов'язки.

З гордістю розповідає про своїх трьох дочок. Любов до лісу та природи передається з покоління в покоління. Старша донька захистила кандидатську роботу на кафедрі лісових культур у Київському НУ-БіП. Молодша навчається на другому курсі того ж університету.

Колківський лісгосп опікується чотирма шкільними лісництвами. Діти тісно співпрацюють з лісгоспом. Проводиться чимало заходів, де молоде покоління пробує виконувати всю лісівничу роботу (за винятком рубки та вивозки лісу). Починаючи від збору насіння та закінчуючи висіванням, сапанням, посадкою і стратифікацією.

Лісівники організують для дітей різні конкурси, де передбачені чималі грошові винагороди. «Дітям у радість співпрацювати з нами. Вони бачать себе у цій сфері в майбутньому», – розповідає жінка.

Цитуючи класика української літератури Ліну Костенко: «Мене змалку люблять ці дерева», – Лідія Никифорівна зауважила, що той, хто з дитинства любить ліс, не завдасть йому шкоди в майбутньому.

Розвиток лісового господарства іде в ногу з новітніми технологіями та наукою, покращується якість та продуктивність роботи. Простіше стало працювати, було б бажання.

Аліна КОМЗЮК
Фото Світлани МІСЬОНГ

ПАРТНЕРСТВО ЛІСІВ

Лісовий досвід Волині базується не лише на веденні основної господарської діяльності, а й на досить взаємовигідному партнерстві місцевих громад із державними підприємствами, що в результаті призводить до розвитку рекреації та зеленого туризму, еколого-лісівничої та освітньої діяльності, зокрема, створення учнівських лісництв. Звісно, і до наповнення бюджету об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Що та як відбувається на Волині, дізнавалися та переймали голови ОТГ, сільські старости та представники виконавчих органів Дніпропетровщини, Чернігівщини та Сумщини.

Такий досить незвичний лісотур став можливим завдяки співпраці Во-

линського Центру розвитку місцевого самоврядування з Волинським ОУЛІМГ.

Впродовж двох днів гості з трьох областей мали можливість ознайомитися з роботою ДП «Цуманське ЛГ», побували у Лісівничому молодіжному центрі (діє на базі Воронізького лісництва ДП «Ківерцівське ЛГ»), у ДП «ВЛСНЦ». Вивчили досвід співпраці місцевих громад з лісівниками ДП «Колківське ЛГ», ДП «Маневичьке ЛГ» та ДП «Городоцьке ЛГ».

Звісно, очільників місцевих громад, насамперед цікавила діяльність лісогосподарських підприємств в ОТГ, також контроль за вирубкою місцевих лісів та управління лісовими ресурсами. Якою є діяльність державних та комерційних лісогосподарських підприємств в об'єднаних територіальних громадах, скільки коштів вони можуть приносити у свою скарбницю, яка кількість робо-

НИКІВ ТА ГРОМАДИ

чих місць створюється на місцях. А ще – наскільки вагомою може бути допомога лісового сектору дошкільним та загальноосвітнім установам, закладам культури, релігійним громадам, малозабезпеченим категоріям населення, сім'ям воїнів ЗСУ? Чи є конфлікт інтересів між громадами та лісопідприємствами і на яких умовах вдається досягти взаємовигідного партнерства.

Варто зазначити: Волинь – одна з найлісистіших областей України. Третина її території вкрита лісом. Загалом же у підпорядкуванні обласного управління лісового та мисливського господарства знаходиться понад 617 тисяч гектарів лісів. Половина вкритої лісом площі припадає на Маневицький, Камінь-Каширський, Ківерцівський та Любомльський райони.

– Сьогодні побутує думка, що стосунки між державним сектором лісової галузі та комунальним є досить напруженими, – зазначає директор Волинського Центру розвитку місцевого самоврядування Анатолій Пархом'юк. – На Волині цього немає. Звичайно, завжди є недовіра потужного державного підприємства до того, хто хоче господарювати в лісі, не маючи для цього підстав. У багатьох регіонах нарікають, що державні лісгоспи блокують передачу землі і, відповідно – лісів, але на Волині в цьому напрямку є порозуміння.

ПЕРША ТОЧКА – ДП «ЦУМАНСЬКЕ ЛГ»

Підприємство орієнтується на переробку низькосортної деревини і її відходів – щепи та тирси, є одним із бюджетоутворюючих у районі. До складу лісгоспу входять 7 лісництв, автоколонна, станція, де відвантажуються вагони, лісопереробний комплекс, консервний цех, склад та 2 кафе. Середньорічна за-

готівля – 70 тис. куб. метрів деревини. Середньомісячна зарплата лісгоспівців – близько 10 тис. грн. Про все це розповідає гостям інженер електричного обліку лісогосподарства Роман Лекай.

Та особливо цікавим об'єктом Цуманського лісгоспу для гостей із Сумщини, Чернігівщини та Дніпропетровщини став місцевий консервний цех, адже в жодному іншому регіоні, окрім Волині, консервних цехів на території лісгоспів немає.

За словами Анатолія Дорошука, це родзинка цього лісового краю.

– Вся наша продукція екологічно чиста, – розповідає начальник консервного цеху Зінаїда Рябчун. – Ми практикуємо тільки натуральні інгредієнти і маємо асортимент як для звичайного споживача, так і для людей з цукровим діабетом. Це невеличке підприємство, проте навіть у найважчі часи ми висто-

яли саме завдяки виготовленню натурального продукту.

Консервний цех Цуманського лісгоспу має відповідні сертифікати якості та вже не один рік експортує дари волинських лісів у Німеччину, Ізраїль, Канаду, США, Польщу, Китай та Туреччину.

Варто зазначити, що на Волині у системі Волинського ОУЛМГ, окрім ДП «Цуманське ЛГ», консервні цехи діють у ДП «Колківське ЛГ», ДП «Маневицьке ЛГ», ДП «Ковельське ЛГ» та ДП «СЛАП «Любешівagroліс».

ЗЕЛЕНА ВІЗИТІВКА ВОЛИНИ

Усі гості дуже цікавилися рекреаційними можливостями лісу. Тож наступною зупинкою подорожі стало відомче кафе «Явір» ДП «Цуманське ЛГ». Воно розміщене на трасі «Київ – Луцьк» при в'їзді до області і є своєрідною візитівкою Волині. Сучасний дизайн, літні тераси виходять на лісовий простір, поряд – одна з найцікавіших екологічних стежок, де є багатвікові дуби і сосни, лісовий дендрологічний скверик, інформаційно-освітні екозупинки, де можна довідатись про історію краю, його творців, флору і фауну.

Гості завітали і до Лісівничого молодіжного центру, що діє на базі Воротнів-

ського лісництва ДП «Ківерцівське ЛГ». Тут їх зустріла керівник-координатор центру Валентина Юхимчук, розповіла про цей унікальний державний ботанічний заказник, який у народі встигли наректи Маленькою Швейцарією, про багатогранну освітньо-пізнавальну та оздоровчу роботу з дітьми, дорослими, науковцями, лісівниками. Тут є необхідна інфраструктура для проведення навчальних занять та круглих столів, а ще цю природну перлину називають столицею екологічних стежок Волині. Свого часу тут побували відомі державні діячі, космонавти, співаки, тож усі відчували ще й свою причетність до великої історії краю.

МІЛЬЙОНИ СІЯНЦІВ І БАНК НАСІННЯ

Вразили усіх і гостини в ДП «Волинський лісовий селекційно-насінневий центр». Його директор Тетяна Неводнічак розповіла про історію цього незвичного підприємства.

– Головне наше завдання – вирощування якісного садивного матеріалу 32 головних лісоутворюючих порід із насіння з покращеними генетичними властивостями для створення лісонасінневих плантацій швидкорослих рослин та вирощування декоративного садивного матеріалу для озеленення. Для цього заготовляємо насіння сосни звичайної, модрина, ялини, жолудів дуба, черешні, липи та інших порід.

Тетяна Леонідівна демонструє можливості лісового селекційно-насінневого центру, провадить гостей до посівного відділення, показує теплиці, шкільки деревних порід сосни кримської, катальпи бігонієвидної, самшиту, туї західної, ялівців. Тут вирощується близько 260 видів дерев та декоративних кущів, а цьогоріч – ще й кілька різновидів квітів. За ними доглядають всього лиш вісім лісокультурниць, впродовж вегетаційного періоду встигають провести 5-кратний догляд за посівами та в шкільках. Їм допомагають студенти та учнівська молодь. А ще всім цікаво було дізнатися

про черенкування в теплицях: весняне та літнє, де отримують тисячі укорієних черенків. Є у господарства і свій ліс, де потрібно провести прорідження, вибірково-санітарні рубки, очистки лісу від захаращення, головне користування, дати лад заготовленої деревини. Попри це, у шкільках та на плантаціях у передноворічний період заготовляються та реалізуються тисячі новорічних ялинок. Підприємство також має банк для зберігання лісового насіння, яким можуть скористатися за певну плату інші лісогосподарства. Все це потребує господарської руки, охорони від лісопорушників, засмічення та пожеж. Лісогосподарська діяльність може приносити прибутки, та це потребує рук, професійних знань і коштів. Тут потрібні фахові лісівничі знання, техніка, своя «поліція», пожежні.

ЧИ ПІД СИЛУ ЦЕ МІСЦЕВИМ ОТГ?

Дати відповідь на це питання кожен з гостей намагався вже другого дня. А він розпочався зі знайомства з діяльністю Колківського лісництва однойменного лісгоспу. Його лісничий Вадим Читкайло показав будівлю лісництва, розповів про штатний розпис, обов'язки працівників, лісові угіддя, догляди за деревостанами, боротьбу з короїдом та крадіями, протипожежні заходи.

Сьогодні кожен майстер лісу у середньому доглядає близько 900 га лісу. У грошовому вираженні це близько 100 млн грн, за які відповідальність покладено на лісівника. Хоч бувають майстерські дільниці і по 1800 га. Там немає ні дверей, ні замків. Цілодобово і цілорічно ліс потребує професійного догляду і охорони. Водночас, держпідприємства дають роботу місцевим людям, дбають за добробут їх сімей та родин, а ще лісівники справно платять збори і податки в місцеві бюджети, допомагають дошкільним закладам, школам, місцевим релігійним громадам, пільговикам, озеленюють сквери і парки, будують еко-

зупинки на дорогах, рекреаційні пункти, прокладають лісові дороги, якими сільські жителі можуть дістатися як у сусідні села до родичів, так і в ягідні та грибні місця, що для поліських людей є серйозною матеріальною компенсацією або й заробітком.

ЛІСОВИЙ АВАНГАРД УКРАЇНИ

ДП «Маневицьке ЛГ». Це – одне з найпотужніших лісогосподарств України. І в цьому всі змогли переконатися на власні очі. Біля будівлі лісгоспу, що потопає в зеленому убранстві дендрологічного парку, делегацію зустрічають головний лісничий та головний інженер лісгоспу Віталій Пашук та Сергій Матчук. Віталій Гнатович представляє лісгосп, його досягнення, розповідає про деревостани, працівників лісогосподарства. Сипле цифрами, наводить факти, аргументує державну форму власності лісу конкретними прикладами із життя. Зарплатня – одна з найвищих у галузі, гарантовано соціальний захист працівників, підприємство дбає про безпеку праці і побутові умови, сплачує суттєві податки в бюджети усіх рівнів, надає посильну допомогу місцевим громадам, дбає про конкретні категорії людей.

– Зараз на підприємстві працює 420 працівників, – тим часом підсумовує головний інженер лісогосподарства, – їх середня зарплатня підросла до 10866 грн.

ДАВНЬОРУСЬКИЙ ГОРОДОК – СЕЛО ЛІСІВНИЧЕ

Цікавинкою маршруту стало колись давньоруське містечко, а тепер невеличке село Городок, де, втім, діє одне з найпотужніших лісогосподарств Волинського ОУЛМГ – ДП «Городоцьке ЛГ». Цього разу, крім головного лісничого лісопідприємства Сергія Бабіка та інженера лісовий культур Олени Некрашевич, до загальної розмови доєднуються голо-

вний спеціаліст Маневецької райдержадміністрації Надія Савчук та голова Прилісненської ОТГ Ігор Терещенко. І лісівники, й представник райдержадміністрації, і голова ОТГ та автор цих рядків фактично стають спікерами круглого столу, де деталізуються спільні зацікавлення і погляди, йде жвава дискусія й подекуди полеміка, але все приходить до спільного знаменника: разом ми – будівничі України і, як кажуть, нічого особистого, окрім нас самих, ніхто нам держави не збудує, а вона твориться нами для дітей, онуків, прийдешніх поколінь, тож тут всі конструктивні методи потрібно використовувати.

Гості із Сумщини, Чернігівщини, Дніпропетровщини та Волині йшли селом, історія якого сягає часів Київської Русі, і всюди знаходили лісівничі знаки уваги до місцевої громади: величний православний храм, зведений за допомогою лісгоспу, лісівниче кафе, що служить усім городчанам, екозупинка, яку збудували вже за теперішнього директора Віктора Данилюка, лісництво з дендропарком, перекритий завдяки лісівникам дах Будинку культури, яку проводить прилісненський голова ОТГ. Та найбільше здивувала усіх місцева загальноосвітня школа, її випечена квітами територія, ігрові майданчики, спортзал, класні кімнати, учнівське лісництво. Неозброєним оком видно «деревний вклад» лісівників у дизайн. Директор школи Ніна Терещенко (дружина голови ОТГ) розповідає про перемоги у Всеукраїнських і обласних конкурсах, плани і мрії – зимовий сад, зелену архітектуру, дендрологічний скверик. І голова ОТГ, і представники лісгосподарства долучаться і до її здійснення.

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯСЛОВА

Насправді Волинь має величезний досвід створення лісових насаджень на неродючих сільгоспугіддях, що нале-

жали колишнім колгоспам та сільським громадам. Він накопичувався роками, тепер можна говорити про його ефективність на конкретних прикладах. З 1946 року площа державних лісів Волинської області з 17 відсотків збільшилася удвічі! Всі ці насадження – рукотворні. Створені на не придатних для землеробства землях. Бували роки, коли за одну весну на Волині могло з'явитися нове лісництво – стільки культур висаджувалося. Лісівники аж до останніх часів заліснювали такі піщані гори, яруги, або ж, як перед Брищенським полігоном для сміття, творили зелені очисні багіони. Сільські ради такі землі радо передавали потім на баланс державним підприємствам. Так було й на Маневиччині, де зараз діє аж чотири державних лісопідприємства – Городоцьке, Маневецьке, Поліське і Колківське. Тут із повоення створено чи не найбільше рукотворних лісів, вони займають, за словами посадовців, до 66 відсотків території району. Втім вже підрастають самосійні ліси на людських паях і є надія, що площа буде збільшуватися. Лісам, як і сільськогосподарським землям, потрібні ефективні господарники і, хоч популярі всіляко розхитують лісову політику, намагаючись здати ліси у довгострокову концесію з подальшим викупом або й одразу продати, лісівники навіть при нульовому державному фінансуванні довели свою професійність, державний патріотизм, ефективність господарювання.

Однією із обов'язкових вимог начальника Волинського ОУЛІМГ Олександра Кватирка до лісівників області є налагодження конструктивного діалогу з місцевими громадами, вирішення конфліктних ситуацій, залучення громадськості до створення нових лісокультур, їх догляду, охорони і, звичайно, найсуворішого контролю за вирубками. Ліс – це всенародне багатство, яке має ефективно і всебічно служити людям. Але й люди мають відповідально і професійно дбати про майбутнє лісу.

Сергій ЦЮРИЦЬ

Людмила Ярмолюк – жінки, яка присвятила себе волинському лісу.

ЖІНКА, ЯКА МАЄ

ЗЕЛЕНЕ ЦАРСТВО

38 років Людмила Григорівна працює на різних посадах у лісовому господарстві.

Юною дівчиною після закінчення Шацького лісного технікуму починала із найменшої сходинки – лісником у лісництві, згодом – майстром лісових культур, пізнавала стежки і куточки лісу, його неповторне розмаїття життя, плекала, трудилася для його розвитку. Пригадує ці роки із приємним щемом. Як старалася, сумлінно виконувала усі поставлені керівництвом завдання. Ставилася відповідально, пізнавала, прислухалася, здобувала досвід. Разом із тим, раділа кожній миті, не раз обходячи пішки зелене царство, милувалася його красою, світом флори і фауни. Ці любов і трепет завжди живуть у серці Людмили Григорівни, бо за

покликанням є професіоналом своєї справи.

Нині Людмила Ярмолюк працює на посаді інженера з підготовки кадрів ДП «Любомльський лісгосп». Досвід у цій роботі величезний. У

За багаторічну працю, відданість справі та з нагоди поважного ювілею Людмилу Ярмолюк нагороджено високою відзнакою Державного агентства лісових ресурсів України – нагрудним знаком «Відмінник лісового господарства».

полі її зору близько 200 людей, які працюють на підприємстві. Праця з людьми і для людей вимагає розуміння, підходу, компетенції та професіоналізму. Адже кожен іде до неї за мудрою порадою чи підтримкою. У цій жінці поєднані краса та

розум, досвід і знання, цікавість до оточуючого світу та витонченість.

– Можна придбати техніку на мільйони, але для керування нею потрібні освічені люди. Можна мати тисячі гарних ідей, але якщо їх нікому реалізувати, вони так і залишаться ідеями... До чого веду? Саме люди визначають успіх кожного підприємства. Немає нічого важливішого для будь-якої сфери. Думаю, мене в цьому підтримує кожен керівник. У нашому колективі такі люди є. Людмила Григорівна – яскравий представник. Тому я спокійний за кадрову політику нашого державного підприємства, – характеризує роботу своєї підлеглої директор ДП «Любомльське ЛГ» Володимир Туревич.

Люба ХВАС

ГОЛОВНЕ - ПОПЕРЕДИТИ

– Проаналізувавши кількість пожеж за останні роки, ми встановили, що тільки торік середня площа пожеж на один випадок перевищує гектар, – розповідає директор ДП «Остерський військовий лісгосп» Чернігівського ОУЛМГ Володимир Брайко. – Відтак зробили висновок, що основним недоліком у роботі лісової охорони підприємства є недосконале реагування, великі відстані переїзду пожежної техніки та її недостатність. При цьому враховувалась специфіка лісгоспу, на території якого постійно перебувають військові підрозділи, які проводять навчання, в тому числі зі стрільбами з різних видів зброї.

Саме тому у ДП «Остерський військовий лісгосп» прийняли рішення про організацію та створення трьох постійних пунктів спостереження зі стоянкою пожежної техніки і постійним чергуванням. Тепер максимальний радіус швидкого реагування – 10 кілометрів.

А у кв. 184 Коропського лісництва (поблизу полігону ВЧ 0665) організовано додатково лісовий кордон. Забезпечили його електропостачанням та можливістю швидкої заправки водою пожежних машин. Чергування працівників лісництва та пожежних машин тут ведеться постійно з 10 до 20 години.

На виробничій базі лісгоспу відремонтовано спеціальне приміщення для пожежних спостерігачів, де змонтовано центральну базу радіозв'язку, відображається сигнал відеоспостереження.

– У селі Косачівка придбано будинок біля лісового масиву для організації бази Бондарівського лісництва та

місяця чергування пожежних спостерігачів, стоянки пожежного модуля і трактора, – каже Володимир Брайко. – Налагоджена співпраця з Косачівським лісництвом ДП «Остерське ЛГ», де є вежа відеоспостереження. Також ми розробили мобілізаційний план взаємодії між суміжними лісокористувачами та підрозділами ДСНС.

Перед пожежонебезпечним періодом працівники лісової охорони неодноразово проводили співбесіди «Про пожежну безпеку» з особовим складом військових частин та серед учнів шкіл.

На початку травня командиру Деснянської дивізії направлено листа про обов'язковість виконання Правил пожежної безпеки в лісах України всіма суб'єктами та з проханням призупинити стрільби запальними набоями.

Наказом директора на підприємстві створена добровільна пожежна дружина. З представниками лісової охорони постійно проводяться спеціальні навчання та інструктажі.

З метою вчасного та якісного виконання службових завдань для робітників лісової охорони підприємством додатково придбано три одиниці легкової техніки (автомобілі ВАЗ 212140, УАЗ 390945 «Фермер», УАЗ 390945-460) та 4 мотоцикли.

– Ще у першому кварталі відремонтували техніку, яка останніми роками перебувала в неробочому стані, – продовжує Володимир Брайко, – автомобіль ГАЗ-52 АС пристосували для гасіння лісових пожеж. Таким чином на початок пожежонебезпечного періоду забезпеченість лісової охорони п'яти лісництв транспортними засобами становила: п'ять одиниць легкового тран-

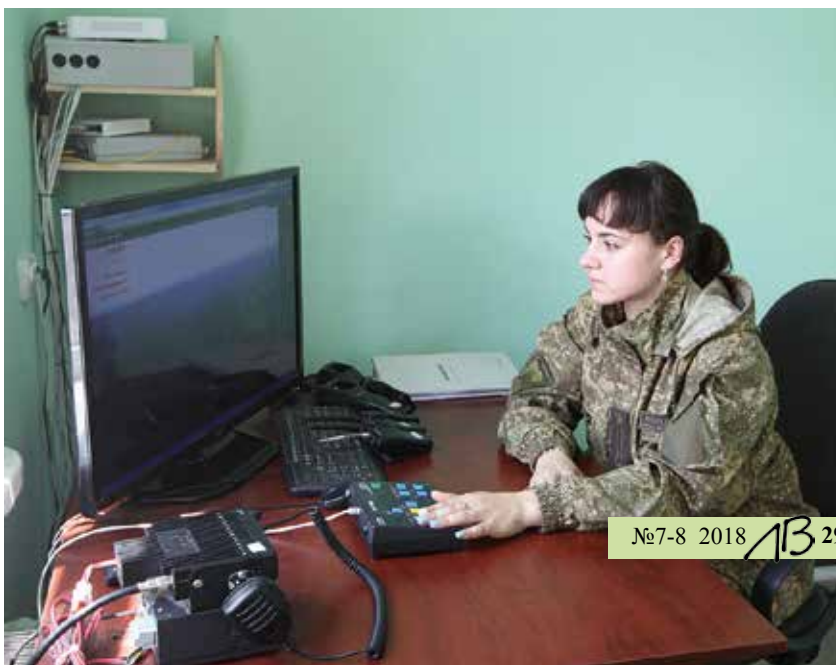
спорту, одиниця вантажної техніки, чотири трактори з ПКЛ-70, п'ять пожежних машин та модулів по лісництвах та чотири мотоцикли іноземного виробництва. Торік легкового транспорту не було взагалі, мали лише одиницю вантажної техніки, два трактори, дві пожежні машини та один модуль на п'ять лісництв.

Для забезпечення автомобілів лісової охорони та пожежних машин якісним радіозв'язком у ДП «Остерський військовий лісгосп» залучили додатково 90 тисяч гривень. На сьогодні на підприємстві є 17 радіостанцій, 1 ретранслятор, 25 ранцевих вогнегасників, 60 лопат штикових, 22 граблів та хлопавок, дві 350-літрових ємності для підвозу води, які встановлені на УАЗ «Фермер», одна система відеоспостереження. Також створено 186 кілометрів мінералізованих смуг, на 725 кілометрах проведено догляд за ними, встановлено 27 шлагбаумів, 11 аншлагів на протипожежну тематику.

У лісництвах організовані під'їзди до природних водойм. Перед початком пожежонебезпеченого періоду на 10 кілометрах вздовж дороги Карпилівка-Лошакова Гута прибрані аварійні та фаутні дерева в зоні ліній електропередач. Вздовж автодоріг підняті крони хвойних дерев на висоту до 2 метрів. Вирубали природне поновлення шпилькових дерев на п'яти переїздах через залізничну колію.

– Протягом останніх місяців нам довелося 30 разів активно реагувати на пожежі та виїжджати пожежній техніці. Тільки оперативне реагування дало результат, при якому середня площа пожеж стала в чотири рази меншою, ніж торік, – підсумовує директор.

**Наш кор.
Фото із сайта
Чернігівського ОУЛМГ**

змагання

СПОРТИВНЕ

Влітку вся лісівничка Україна потонула у змаганнях.

Гарним святом 20 липня стала Спартакіада і для працівників державних підприємств Чернігівського ОУЛМГ, яка відбувалася над Десною на базі Чернігівської спеціалізованої дитячо-юнацької школи олімпійського резерву. На Спартакіаду прибули команди спортсменів, які представляли всі 12 держлісгоспів Чернігівщини, а також їхні уболівальники на чолі з директорами лісгосподарських підприємств області.

– Цьогорічна Спартакіада лісівників-спортсменів дуже важлива, адже вона стане відбірковою для спортсменів і команд перед XVII Міжнародною спартакіадою лісівників, яка відбудеться у наших добрих сусідів і колег – білоруському Гомелі, – наголосив начальник Чернігівського обласного управління лісового та мисливського господарства Олександр Демченко. – Отож сьогодні виявимо найсильніших, котрі гідно представлять лісову галузь Чернігівщини на Міжнародній спартакіаді і додому повернуться обов'язково з перемогою.

Команди лісгоспів змагалися у восьми видах спорту: волейбол, міні-футбол, настільний теніс, стрільба з пневматичної гвинтівки,

СВЯТО

шашки ну і, звичайно, з таких традиційно лісівничих, як розпилювання колоди, метання сокири і перетягування каната.

За результатами спортивного суперництва поміж командами держлісгоспів суддівська колегія визначила лідером команду Семенівського держлісгоспу. Друге місце виборили спортсмени- лісівники Борзнянського держлісгоспу. Третє місце Спартакіади – за командою Корюківського держлісгоспу.

За інформацією Чернігівського ОУЛМГ

155 МІЛЬЙОНІВ ВІД ВОЛИНСЬКИХ ЛІСІВНИКІВ У БЮДЖЕТИ КРАЇНИ

Протягом I півріччя 2018 року державними лісгосподарськими підприємствами Волинського ОУЛМГ загалом внесено коштів до бюджету та сплачено єдиного соціального внеску в сумі 154,6 млн грн.

Якщо говорити детально: 60,9 млн грн було сплачено до Державного бюджету, 54,8 млн грн – податки та платежі до місцевих бюджетів, а сума єдиного соціального внеску становить 38,9 млн грн.

Таким чином лісгосподарські підприємства зберігають статус бюджетоутворюючих у кожному районі.

Позитивними є також динамічні показники рівня середньої заробітної плати. Зокрема за перше півріччя 2018 року середня зарплата працівників лісгоспів сягає 9400 грн. На початку року її рівень становив 9000 грн.

Наявність таких позитивних тенденцій пов'язана зі нарощенням обсягів реалізації продукції. Зокрема за I півріччя реалізовано продукції на 637,9 млн грн. Минулого року цей показник становив 445,8 млн грн. Темп росту до відповідного періоду минулого року – 143,1%.

Прес-служба
Волинського ОУЛМГ

ВНЕСОК ЛЬВІВСЬКИХ ЛІСІВНИКІВ

За I півріччя 2018 року державними лісгосподарськими підприємствами Львівської області до бюджетів усіх рівнів сплачено 133,4 млн грн податків та зборів. Про це повідомляє Львівське ОУЛМГ.

Найбільше сплатили податку на додану вартість (ПДВ), – 57,8 млн грн та рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, – 27,4 млн грн.

Найбільшими платниками податків стали: ДП «Бродівське ЛГ» – 23,6 млн грн, ДП «Стрийське ЛГ» – 17,6 млн грн, ДП «Дрогобицьке ЛГ» – 11,7 млн грн, ДП «Рава-Руське ЛГ» – 10,9 млн грн.

Наш кор.

ФОП Дейна В.Ю.
ВИРОБИ
для лісової галузі

власне виробництво

Гідравлічний
трелювальний
захват ГТЗ-1,8

Ґрунтофреза навісна з центральним редуктором

Колун
механічний
рейковий КМ-500

Культиватор лісовий дисковий КЛД-2,0

Меч
Колесова

Плуг лісовий ПЛЛ-75

Плуг навісний 3x30

Лопата-відвал ЛВ 2,5

Лісовий захват
(грейфер)
ЛЗ-0,7

Лісовий
захват (грейфер)
ЛЗ-1,2

Лісовий захват
(грейфер) ЛЗ-1,8

Волинська обл.,
 Ківерцівський р-н,
 с. Дідичі, вул. Робітнича, 7
 e-mail: v.deina.office@gmail.com
 Тел. (+38)0954783404

точка на карті

МИСЛИВСЬКИЙ ФОРУМ

Багатоборства єгерських команд, виступ кінноспортивної школи, презентація мисливських собак, пейнтбольні баталії, змагання стрільців на «Кубок Сокола», драйвовий автотабіг по бездоріжжю – все це та багато інших дійств не залишили байдужими жодного з гостей мисливського форуму, що відбувався наприкінці липня на Рівненщині.

Два дні рівняни приймали гостей з усієї України, Польщі та Білорусії на Другому Українському Мисливському форумі, який організував мисливсько-спортивний клуб «Сокіл», що у Суську Костопільського району.

Організатори та учасники форуму обмінялися досвідом розвитку іноземного туризму, підходами до розведення вольєрних тварин та обговорили проблеми мисливських господарств.

Головний мислиствознавець комплексу «Сокіл» Роман Собчук (на фото) вітаючи гостей, зайважив: «Ми постійно намагаємося себе вдосконалювати і додавати у фестиваль щось нове. Маємо разом формувати правильне ставлення до природи».

Найбільш цікавими для учасників і гостей форуму стали: виставка мисливських со-

бак, презентація порід, випробування по вольєрному кабану; майстер-класи по розробці дичини, знерухомленню мисливських тварин; сучасні методи вудіння коропа. Не менш захопливими були єгерські багатоборства та показові виступи позашляховиків, квадроциклів, баггі. А ще – змагання «Мисливські стрільби» на Кубок Сокола, майстер-клас зі стрільби з гладкоствольної рушниць, пристрілці на різної зброї, всіх видів оптики. Ну і як без традиційного конкурсу на кращу страву з дичини!?

Дійство було не тільки розважальним, а й інформативним. Програма мисливського форуму передбачала зліт всіх мисливських спільнот зі всієї України та ближнього зарубіжжя, круглий стіл із

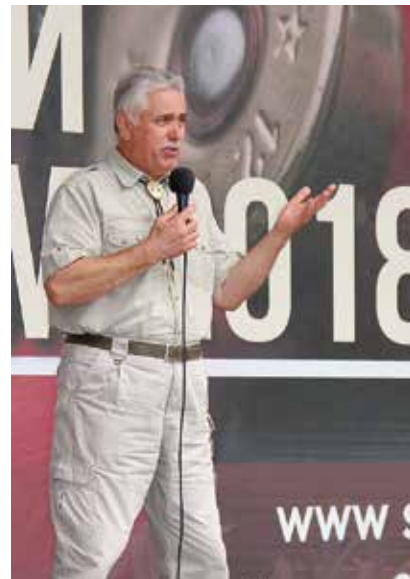

представниками влади та провідними науковцями мисливської галузі.

– Форум відбувається вдруге. Це вже традиція. І цю традицію треба підтримувати, – зауважує голова Рівненської обласної ради Олександр Данильчук. – Дякую за роботу керівникам мисливських угідь. Свого часу, у 2006 році, ми вирішили віддати мисливські угіддя в приватні руки. Сьогодні усі мисливські угіддя працюють правильно. Так,

бувають і проблеми. Але всі вони вирішувани.

«Дуже приємно, що Україна стає в ряд цивілізованих країн з точки зору ставлення до мисливства і проведення таких заходів, – каже, вітаючи гостей форуму, колишній голова Держлісагентства України Віктор Червоний **(на фото)**: «Проведення таких заходів

надзвичайно необхідне і повинно було бути вже давно. Бо, на жаль, сьогодні мисливці програють боротьбу за громадську думку псевдоекологам. Сьогодні з мисливців зробили браконьєрів. І суспільство вважає, що мисливець та браконьєр – одне і те ж. А це далеко не так, і ви це знаєте. Мисливське господарство – то ціла галузь, яка сьогодні, на жаль, в Україні не популяризується і просто загубилася. Сьогодні не готують фахівців мисливського господарства, викреслили з переліку спеціальність «мисливствознавець». Тому потрібно доводити до керівників держави, що мисливство – це гарна, популярна і корисна для держави справа. Мисливці – це не браконьєри і не споживачі, а люди, які вкладають величезні кошти, душу і серце в розвиток мисливського господарства».

– Сьогодні близько 40 мільйо-

Делегація Одеського ОУЛМГ

нів гектарів передано як мисливські угіддя, решта 20 мільйонів – або землі державного мисливського резерву, або об'єкти природозаповідного фонду, – зауважує представник Державного лісового агентства України Андрій Шелепило. – Щорічно близько 300 тисяч мисливців виходять на полювання. 700 тисяч людей отримали посвідчення мисливця. Основні проблеми, які сьогодні маємо, це – африканська чума свиней, яка поширюється не тільки на свійських, але й на диких кабанів. На сьогодні африканська чума зафіксована вже в усіх областях України. Це дуже велика проблема і вона вдаряє в першу чергу по тих, які найкраще ведуть мисливське господарство. Тому що там висока щільність кабана і дуже висока імовірність передачі вірусу. Ще одна проблема – браконьєрство. І не менш важлива – законодавчі ініціативи деяких псевдоекологів, які знаходять підтримку, на жаль і у Верховній раді України, і в інших органах виконавчої влади. Боротися із псевдоекологами, які по факту шкодять екології, не так просто.

Серед учасників круглого столу був і науковець Валерій Лисенко: «У 12 років я отримав з рук свого батька рушницю і, як розумієте,

всі інші роки, а їх маю аж 76, моє життя і діяльність пов'язані з мисливським господарством. Я перший в Україні організатор підготовки мисливствознавців в університеті. У Криму у 2012 році нам вдалося навіть створити магістратуру із на-

прямку мисливське господарство. Тобто в Україні була можливість готувати спеціалістів найвищого гатунку. На жаль, зараз ця спеціальність просто щезла. Я сам звертався до Верховної Ради, проте результатів нема. В Україні ми маємо гарні угіддя, дичину. Але не маємо

наукового забезпечення для предметної роботи. Якщо, приміром, у Голландії є спеціалізований інститут мисливського господарства, то у нас знищили навіть те, що було. Вважаю, що доки у нас на державному рівні не буде затвердженої концепції розвитку мисливського господарства, а до цього – програми і плану дій, нам не вдасться успішно воювати із псевдоекологами. Маємо разом підготувати концепцію і рухатися вперед».

Гість із Польщі Марек Пеньковський, представник спілки соболятників, зауважив, жартуючи: «Ви сьогодні маєте проблеми, але як ввійдете до Європейської Унії, то матимете їх ще більше. У вас можна робити приватні мисливські господарства. У Польщі ж мисливодство – монополія однієї організації. У вас може приватна особа створити своє мисливське господарство. В Україні

є гарні можливості. А щодо Червоної Книги, то варто бути обережним, вирішуючи, що туди вписувати. Ми в Польщі, приміром, маємо вже проблему. 15 років тому у нас вирішили охороняти бобра. А тепер потрібно відстрілювати його. Схожа ситуація з вовком. Отож, проблеми у нас схо-

жі. І треба їх вирішувати разом».

Усі разом (Анатолій Міняйло, Валерій Діміч, Володимир Грановський, Сергій Андросюк, Віктор Червоний, Віталій Смагаль, Віктор Петриченко, Валерій Лисенко, Анатолій Волох, Володимир Захарчук, Євгенія Яніш, Василь Новицький, Володимир Лазарчук) іще довго говорили про план дій із

захисту інтересів мисливської галузі, розвитку мисливського туризму та реформування відповідних законодавчих актів. Йшла мова й про новітні тенденції розвитку мисливського туризму, ситуацію з АЧС, альтернативу дикому кабану як мисливського виду в угіддях.

Оксана ЧУРИЛО
Фото автора

— обмін інформацією

ЗАХИЩАТИ ЧИ СТРІЛЯТИ?

Багато років перебувати під цілковитим захистом коштує великих грошей. Суспільство, колись сприятливе для цих тварин, сьогодні більше не приймає зростання їхньої надмірної популяції. Протягом останніх десяти і більше років голосів на користь відстрілу вовка все збільшується.

У Польщі вид *Canis lupus* отримав високий захист у 1998 році. Тим часом у наших південних, східних і північних сусідів на нього все ще можна полювати.

Так зване «зелене лобювання» та непрофесійна діяльність у сфері належного захисту навколишнього середовища призвели до того, що в ім'я благородної концепції збереження видів вовків первісна структура їх населення була поступово порушена. Протягом останніх 10 років вовчі зграї, а не лише окремі особини, вже спостерігалися в око-

лицях Варшави, Познані, Гданська, Ломжа, Сілезії, Піддашші, Куяві і Померанії. А іще 20 років тому ці хижаки могли бути знайдені фактично тільки в притулках на півдні та сході Польщі.

У СВІТЛІ СТАТИСТИКИ

Відомості про чисельність вовків у притулках походять з опрацювань Центрального статистичного управління, яке не зрозуміло для чого занижує статистичні дані. Офіційно вовків по всій країні наприкінці 2015 р. було всього 1484, наступного року – вже 2139. Це не

є реальною, об'єктивною цифрою, якщо ми додатково не доповнимо детальні дані з інших RDPL: Кросно – 635 осіб, Бялисток – 180, Краків – 120 і Ольш – 81. Це дає в цілому 2287 вовків, що більше, ніж показують офіційні дані GUS. Популяція вовків у всій країні є де-факто набагато більша, і на сьогодні її можна реально оцінити в більше, ніж 2700-2800 осіб.

обмін інформацією

Тому через 20 років строгої охорони видів цього хижака слід звернути увагу на «офіційні» дані, поширені Центральним статистичним управлінням. Вони, ніби з урахуванням цифр, наведених у тексті, мало пов'язані з фактами, абстрагуючись від їх надійності. Вовків уже давно більше, ніж офіційно прийнято вважати. Питання стає справді важливим, оскільки на підставі офіційних даних приймаються рішення про введення охорони видів. Незабаром вовк може перейняти долю бобра, який, суворо охороняючись, став звичайним шкідником, роблячи життя людей важким та завдаючи величезних збитків.

ВИЙШОВ ІЗ ЛІСУ

Вовкові поза лісом набагато краще. Він вподобав собі легкий і завжди певний спосіб грабежу по сусідству з населеними пунктами. Жертвами стають не тільки овечки та корови з телятами, що пасуться, але й господарські пси. Приміром, такі напади відбулися в січні цього року. І це ні в якому разі не в Бещадах, а в Мазовії, у містах Липовець, Костієльні, Борове, Добра Воля та Петрикози біля Млави. Крім того, жителі Бещад б'ють на сполох, бо вовки зазвичай кусають і вбивають собак. Пригадуються нещадна атака, яка сталася протягом дня в Кулазькому, коли чотири вовки на очах у власниці розірвали її улюбленця. Подібні ситуації мали місце в селах Двернік, Лутовіа, Затварніца. Там хижаків викрадають собак або рвуть їх перед власниками. В останньому із цих сіл за минулі два роки було вбито близько 50 господарських собак.

Однак, що цікаво, не всі вовки полюють на собак. Але, як тільки зграя розпізнає чотирилапу жертву, негайно починає інтенсивні атаки. Спочатку ціллю зграї стають собаки, які віддаляються від людських

осель, а потім вовки полюють і на тих, хто живе у дворах.

У більшості випадків порядок дії вовків схожий. Це починається з того, що в селі, біля якого живуть хижакі, утворюється група собак, які бігають без діла і гавкають на все, що рухається. Напади на собак не відбуваються до тих пір, поки немає місця конфронтації між зграєю вовків і зграєю собак. Але якщо ситуація відбулася, то, як правило, домашні тварини не мають жодного шансу на виживання. А коли вовки спробують м'яса собаки, вони починають регулярні напади на чотирилапих. Пси зазвичай дуже смакують вовкам. Крім того, вони є легким, добре вгодованим шматочком, на відміну від жертви, яку сіроманцям тривалий час доводиться переслідувати в лісі. Ось чому надзвичайно важко захистити собаку в районах існування вовків. Особливо, коли вони відпущені або прив'язані до будки.

ВІН ПЕРЕМІГ ЄВРОПУ

Через 150 років після того, як вовчі зграї в Європі були практично винищені, європейські фермери знову почали говорити про них як про серйозну загрозу. Так що ж робити з надмірно великою популяцією? Протягом десятиліть – це головна проблема для Парижа, Берліна, Брюсселя та Бухареста.

Це є наслідком положень конвенції «Про охорону дикої флори та фауни та природних середовищ існування в Європі» та аналогічної директиви ЄС 1992 року, яка забороняє масові полювання на хижаків. За останні 26 років популяція вовків не тільки відновлена, але також зросла. Нині у Німеччині налічується понад 50 зграй вовків із чисельністю від 3 до 10 осіб. Оскільки природа цих тварин не змінилася, вони все ще є хижакіми, які знищують велику рогату худобу.

Тільки у Франції, де популяція

вовків становить менше 400 осіб, у 2016 році уряд виплатив фермерам компенсацій за розірвані вівці на суму 3,2 млн. Це майже на 400 тис. євро більше, ніж рік тому. У той час, як у Брюсселі йдуть обговорення цього питання, фермери беруть справу в свої руки і таємно вбивають вовків. Французька влада в 2016 році заплатила компенсацію за 10 тис. тварин, загризених вовками, і за даними офіційної статистики, в кінці вересня 2017 р. хижакі вбили ще 8 тис. тварин. У Німеччині, де худоба зберігається в основному у хлівах, у 2002 році стали жертвами вовків тільки 33 сільськогосподарських тварини, а протягом наступних 13 років – ще 700.

Кількість вовків загрозливими темпами зростає в Польщі, Німеччині, Франції, Італії, Румунії та Португалії. У 1992 році два хижакі пройшли через Альпи з Італії до Франції і, як стверджували представники Французького національного мисливського товариства, були першими зразками у своїй країні з 1930-х років, відколи їх повністю було знищено.

У 2000 році пара вовків, що перейшла з Польщі до Німеччини, незабаром привела вовчат. За даними німецького офісу, що займається захистом вовків, тоді була створена перша місцева зграя хижаків 19-го століття. У Німеччині питання полювання на вовків стало одним із елементів останньої парламентської виборчої кампанії. Міністр сільського господарства звернувся навіть з листом до Європейського комісара з питань навколишнього середовища, в якому він наполягає на спрощенні механізмів отримання дозволу на охорону хижаків. У Франції міністр екології дозволив фермерам використовувати виняток з конвенції та ліквідувати близько 10% популяції цих тварин.

НЕ БОЇТЬСЯ НІ ЛЮДИНИ, НІ ВЕДМЕДЯ

Початок зими за календарем, кінець грудня 2017 року та раптовий напад вовків на ведмедя з двома малими ведмежатами в лісі Балігород (в Кросно). Це кращий доказ того, що хижаки не бояться не лише людей, а й значно більших від себе бурих ведмедів. Це була не випадкова зустріч чи суперечка за територію, а спланований і продуманий напад, який точно закінчився би успіхом для зграї вовків, якби не швидка реакція лісника та його несподіване рішення відігнати хижаків. Ця поведінка доводить, що ми маємо справу з перевищенням кількості популяцій вовків, які переслідують нові, раніше не відомі жертви. Це не була виснажена, хвора, стара особина, а навпаки – сильна, здорова ведмедиця з двома ведмежатами. Варто враховувати, що та ж зграя може становити загрозу для туристів, які поодиноці блукають у лісі. Атака розгніваних, голодних вовків рано чи пізно закінчиться смертю людини.

Мешканців гір Бещади та Західної Померанії вражає і лякає сміливість цих «зникаючих» тварин. Колись вони викрадали тільки овець та телят з пасовищ, тепер вони настільки сміливі, що їдять собак на задньому дворі, і ходять там, де чують запах людини. Виявляється, вовк не боїться нас взагалі! Чи скоро буде й таке, що вовки заходять до комор, а потім візьмуться за людей?

Так звані «зелені» не бачать проблеми. Можна послухати їхні розповіді про те, наскільки милі і приємні ці тварини, наскільки мило вони бавляться і що їм геть байдуже до туристів. Відомий актор запроваджує телевізійну кампанію для подальшої охорони вовка, підкреслюючи, що загроза, яку вони становлять, це – міф. А от мож-

ливість їхнього незворотного вимирання – правда. До речі, не рекомендую йому познайомитись з вовками ближче, оскільки це може призвести до раптового закінчення його кар'єри. Крім того, беручи участь у такій вибуховій кампанії (організованій WWF, звичайно), варто ознайомитись з реаліями, а не ходити за відголосками. Ну хіба що питання стосуються тільки грошей, а їх власник – піарник.

Протягом 20 років поширювали тезу, що люди даремно бояться вовків. Але страх навіє думка, що людина безсила у протистоянні з вовком. Як з'ясувалося, навіть ведмідь не може бути впевненим у своєму досі безпечному існуванні! У післявоєнній історії Польщі ніяких атак вовків на людей не було занотовано, але під час Другої Польської Республіки їх було багато, і це були не просто казочки наших бабусь і дідусів, а реальні історії.

ВХОДИТЬ ДО МІСТ

На півдні Польщі хижаки з'являються навіть у безпосередній близькості від міст. Прикладом може бути Санок (Підкарпатське

воєводство), а точніше – район Посада, де вовків регулярно бачили восени 2016 року.

Стимул рухатися ближче до інших агломерацій це, перш за все, добре вгодовані «міські» тварини, які є легкою здобиччю для цих досвідчених мисливців. Звичайно, це вимагає менше зусиль, ніж полювання в дикій природі. Прикладом такої ситуації є приміське Легіоново і навколишні ліси. В лісі Легіоново вовки вперше спостерігалися в середині 2016 року. Сьогодні в них постійно мешкає дві зграї. Звичайно, їхня експансія буде рухатися в інші великі лісові комплекси, що оточують Варшаву. Подібна ситуація відбувається у Вроцлаві, Троймешьчі та Познані.

Вовки більше не зацікавлені у важкому і не завжди продуктивному пошуку здобичі. На околиці міст, де багато кабанів і оленів, напади відбуваються із подвійною силою. Іншою легкою здобиччю можуть стати навіть лосі, яких також бачили поблизу міста.

Автор: Пшемислав МІЛЛЕР
Підготувала до друку та переклала з польської: Ляна ЧУРИЛО

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ВЛАДИ ГАЛИЧИНИ середини ХІХ – початку ХХ ст. НА МИСЛИВСЬКЕ ТА РИБАЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

Органи державної влади Галичини встановили законодавчі вимоги щодо умов торгівлі дичиною. Як показує аналіз правового забезпечення торгівлі дичиною та рибою, держава здійснювала наповнення бюджету через акцизний податок при торгівлі дичиною на внутрішньому ринку та через встановлення мита при торгівлі дичиною та рибою з іншими країнами, регулювала споживчі ціни під час воєн, контролювала якість мисливської продукції і торговельних послуг.

Так, у розпорядженні Галицької фінансової дирекції від 15 жовтня 1858 р. №39.319 йдеться про оподаткування дичини при реалізації її на території м. Львова. При реалізації дичини необхідно було сплатити два види податків – споживчий та міський, причому споживчий податок був у два рази вищим, ніж міський.

Відповідно до цього розпорядження, за реалізацію одного оленя необхідно було сплати 1,05 ринського золотого та 0,52 ринського золотого, кабана живою вагою до 30 і більше фунтів – відповідно 0,79 та 0,39, кабана живою вагою до 30 фунтів – 0,26 та 0,13; зайця – 0,05 та 0,03, розроблену дичину (за центнер віденський – 50 кг) – 1,05 та 0,52; рябчика, качку, вальдшнепа, дику гуску, бекаса, куріпку – 0,05 та 0,03; № дрозда, перепілку й інших птахів, придатних для харчування – 0,02 та 0,001. Варто зазначити, що оподаткування у 1858 році було від 5 до 40% вищим, ніж у 1857 році. Відповідно до Розпорядження влади Львова, на рівні 1858 року залишилось оподаткування за право реалізації дичини з 1 січня 1876 року. На 5-25% зменшується оподаткування дичини відповідно до розпорядження, яке почало діяти у Львові з 2 липня 1883 року.

У 1903 році, порівняно з 1858-м, вдвічі зростає податок. Так, за право реалізації оленя необхідно було сплатити всіх податків на суму 4,7 золотих ринських, кабана – 3 зол., зайця – 0, 21 зол.,

розробленої дичини – 7,10 зол. за 100 кг. Цікаво, що цього року, крім споживчого та міського податку, вводився третій – надзвичайний, який становив від 20 до 30% до міського податку. Споживчий податок при реалізації дичини зберігся у Львові й після Першої світової війни. У цей період діяв лише один податок. Без сплати податку дозволялось реалізувати лише оленя. За кабана від 17 кг і більше потрібно було сплатити 300 марок, зайця – 30, за центнер розробленої дичини – 1000, фазана, глухаря, тетерука, куріпку, рябчика – 40, дрозда, перепілку, бекаса – 20. Сірил Кохановський вважав, що через встановлення податку на споживання дичини у Львові вартість одного кілограма м'яса піднімалась, залежно від виду дичини, на 5-10%. Також через фіскальну політику багато мисливської продукції проходило повз ринок. У тогочасній пресі відмічалося, що розмір податку за оленя – великого чи малого, був однаковим, тому на Львівський ринок потрапляли старі особини, тоді як молодих відправляли на Віденський ринок, де ціни були вищими. Галицьке мисливське товариство вказувало на несправедливість при опо-

даткуванні дичини, вважаючи, що вартість дичини у Львові не піднімалася, починаючи з 1888 р., через фіскальну політику Львівського магістрату, який встановив вищий податок на дичину, ніж на м'ясу продукцію зі свійських тварин. Для більшої переконливості у часописі «Ловець» було подано по-

ють співучасниками злочинства», а С. Павлік звинуватив у цьому євреїв, які без сплати податків закупували м'ясо у браконьєрів: «... тому у Львові у них можна було купити м'ясо втричі дешевше, ніж на базарі».

Аналогічні податки діяли також у Кракові, де за реалізацію центне-

ра риби у 1911 році необхідно було сплатити 10,4 крони, тобто близько 5 золотих.

У 1907 році за можливість реалізації дичини в Кракові необхідно було сплатити такі податки: за голову оленя – 1,05 крони,

Розпорядження від 22 грудня 1910 р. «Стосовно зміни споживчого податку у Кракові», при реалізації однієї голови оленя в казну міста необхідно було сплатити 7 крон, дикого кабана вагою більше 17 кг – 6 крон, зайця – 30 геллерів, за тушу оленя (100 кг) – 8 крон. Дещо більше оподатковували іншу дичину – до 12 крон. Реалізація фазана, глухаря, тетерука підлягала оподаткуванню в сумі 80 геллерів; рябчика, дикої гуски, вальдшнепа, дикої качки – 40 гелерів, куріпки та бекаса – 20 гелерів, водяної курочки та дикого голуба – 10 геллерів, дрозда та перепілки – 4 геллери. За реалізацію 100 кг риби брали 8 крон. Наступний нормативний акт, що врегулював оподаткування споживання мисливської продукції харчування, в тому числі й пернаті дичини, був прийнятий 15 березня 1919 р. За реалізацію одного фазана, глухаря, тетерука необхідно було сплатити 3,2

рівняння оподаткування свійських тварин та дичини. Так, за однорічне теля платили податок лише 2,03 крони, тоді як за оленя того самого віку – 3,95 крон, за вівцю та барана – 0,78 крони, тоді як за козулю – 0,95 крон, за одного індика сплачували 0,16 крон, за одного дикого голуба сплачували 0,21 крони податку, тоді як за пару свійських голубів лише 0,053 крони, за одну дику курку сплачували 0,06 крон, а за найбільші і добре вгодовані курки – лише 0,058 крони.

Галицьке мисливське товариство було незадоволене діями Львівського магістрату: «...у Львові вільно продають дичину, яку незаконно відстрілюють, без відповідних сертифікатів про походження дичини», «купівля дичини у Львові проводиться на високому рівні, а податкова охорона не діє...», «браконьєр, який не може збути свою дичину на місці, їде до Львова, де має можливість продавати дичину дорого. Відзначалось, що особи, які купують дичину у злочинців, самі ста-

Загальний дохід магістрату Кракова від сплати акцизного податку за видами дичини в 1894-1903 рр. (у кронах)

Вид дичини / роки	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903
Олені	100	68	68	68	39	29	18	43	35	3
Кабани	145	150	59	40	32	51	64	145	75	54
Козулі	833	723	706	692	772	774	700	736	756	696
Зайці	3062	2323	2452	2120	2227	2345	4899	2185	2534	2012
Фазани та глухарі	375	307	265	335	436	304	353	352	491	284
Дикі птахи	540	674	699	651	807	815	884	902	694	400

кабана до 17 кг – 0,79 крони, козулі – 0,27 крони, зайця – 0,06 крони, розібрану дичину за центнер – 1,88 крони, диких птахів, фазанів, глухарів (більших та кращої якості) – 0,11 крони, а гіршої якості – 0,06 крони. Варто зазначити, що вартість дичини на 30-50% була вищою від вартості м'яса свійських тварин. Оподаткування дикої птиці, наприклад, фазана було в десять разів вищим, ніж домашньої курки однакової ваги. Зокрема, рябчика, вага якого в 6-8 разів менша за вагу зайця, оподатковували за однією ставкою. Відповідно до

крони, що в чотири рази перевищувало оплату, закладену в попередньому законі від 1911 року. Але за реалізацію свійських пернатих сума була у чотири рази меншою: споживчий податок при реалізації індика становив 2 крони. Залежно від пори року реалізації, коливався податок і на гусей: з березня по червень – 1,2 крони, з липня по лютий – 80 геллерів; за 1 курку або голуба – 16 геллерів. Аналогічний податок на торгівлю існував у Царстві Польському в 1840 році.

Олег ПРОЦІВ
(Продовження у наступному номері)

Мені часто доводиться спілкуватися з лісівниками. І дивна річ: у кожного за плечима – 10, 20 і більше років роботи, а то і вся трудова діяльність пов'язані з лісом. Мабуть, цю професію вибирають неспроста, ще з босоногого дитинства, успадковуючи любов до зеленого дива природи від батьків і дідів. Бо що може бути цікавішим, як побачити лісопосадки, створені власними руками, через 20-30 років; або 100-річні дуби та ялини, які викохував і доглядав твій дід?

40 РОКІВ ІЗ ЛІСОМ

У лісгоспах Буковини чимало працівників із трудових династій. Батьки передають власний досвід ставлення до природи своїм дітям, а ті – вже своїм.

Ліс – це не цех заводу, де можна все запрограмувати, сховатися від дощу, снігу та буревію. Тут усе підвладне природним явищам. Після зливових дощів – засуха, після сонячної тихої погоди налетить буревій або вдарить блискавка.

Дехто вважає, що ліс росте сам по собі. Та без втручання людини він не буде високопродуктивним.

Ліс – це звірі, цілюще зілля, лікарські рослини, ягоди, гриби, джерела, птахи, рослини, занесені в Червону книгу. Це, так би мовити, для задоволення та відпочинку. Але ліс має економічне значення, це передусім

деревина. І ще – лісові дороги, кордон (службове житло лісника), джерела, мисливські угіддя, туристичні маршрути та стежки, вольери для диких тварин, підгодівельні майданчики, мисливські будиночки та багато-багато іншого. За всім цим потрібно постійно прискіплюво пильнувати, аби зберегти біорізноманіття для майбутніх поколінь.

Головний лісничий Сторожинецького держлісгоспу Василь Романюк у лісовій галузі 40 років. Любов до природи йому прищепив батько, який працював лісником у Старій Красношорі, що на Сторожинеччині. Тож Василь Костянтинівич ще з дитинства знайомий з усіма дивами природи та премудростями лісової справи. Лісний технікум, робота в Закарпатській області, служба в армії, в Північній

групі військ, а згодом – рідна Сторожинеччина: майстер, інженер, провідний інженер, начальник лісового відділу, а з 2009 року – головний лісничий Сторожинецького держлісгоспу.

Без відриву від виробництва закінчив Архангельський лісотехнічний інститут.

Площа лісових масивів лісгоспу – 39,3 тис. га, це – 10 лісництв. На головному лісничому відповідальність за стан лісів, своєчасне проведення освітлень, прочисток, посадку лісових культур, проведення санітарних та інших рубок, облаштування рекреаційних майданчиків, захист лісу від шкідників та пожеж і багато інших завдань. Звісно, йому підпорядкований лісовий відділ, де є фахівці з різних напрямків. Є й підлеглі з інших відділів, але їхні дії потрібно скординувати та проконтролювати. Тому не дивно, що Василь Костянтинівич постійно в русі, спортивної статури, підтягнутий, завжди кудись поспішає.

– Ви гадаєте, що в лісі робота зводиться до того, аби рубати на

план? – каже мій співрозмовник. – Зауважу, що з кожним роком у нас зменшується розмір головного користування. У своїй роботі ми дотримуємось матеріалів лісовпорядкування, яке проводиться кожні 10 років «Укрдержліспроект». Тут усе розкладено по полицях: де і скільки рубати, висаджувати, проводити рубки оздоровлення, облаштовувати мисливське господарство, будувати дороги і багато інших заходів. Окрім того, в своїй роботі ми керуємось лісовим кодексом і «Правилами рубок в лісах України», директивними матеріалами Держлісагентства лісових ресурсів України та ОУЛМГ, де регламентується проведення лісогоподарських заходів. Для того, щоби зрубати ділянку лісу чи провести ту чи іншу рубку, спочатку проводимо обстеження, погоджуємо зі службою екобезпеки, лісопатологом. Потім – зйомка і відведення ділянки із зазначенням кубатури за сортиментами, матеріально-грошова оцінка – і аж тоді виписується лісорубний квиток на бланках суворої звітності, а потім розробляється

технологічна карта, яку погоджуємо з відповідними службами лісгоспу. Ще додаю, що відведенням ділянок займаються кілька спеціалізованих ланок з фахівців лісгоспу. Дані зйомки закріплюються в натурі діляночними стовпами.

Кожного року в лісгоспі висаджують кілька десятків гектарів лісових культур. Посадковий матеріал вирощують у лісорозсадниках, які займають площу 8 га. За цим всім ведеться постійний контроль з боку головного лісничого. Про принципівість, обізнаність Василя Романюка в лісовій справі та його вміння відстояти свою позицію знають як підлеглі, так і начальство.

За плідну працю Василь Костянтинівич у 2004 році нагороджений нагрудним знаком «Відмінник лісового господарства», а в 2015 році Указом Президента України йому присвоєно звання Заслужений лісівник України.

**Петро КИРСТЮК,
«Відродження»**

**Фото Дмитра ЯКОВИЦІ
та прес-служби
ДП «Сторожинецьке ЛГ»
— точка на карті**

МОЛИТВА ПІД ДУБОМ-ВЕЛЕТНЕМ

Добру справу зніціював директор ДП «Хотинське лісове господарство» Іван Вілянський за підтримки начальника Чернівецького ОУЛМГ Віктора Сахнюка – побудувати на території державного лісового фонду в Колінківцевому лісництві капличку, до якої б заходили працівники підприємства, усі охочі, що проходять чи проїжджають неподалік.

Місце для каплички вибрали визначне – біля підніжжя 600-літнього могутнього дуба, облюбоване багатьма туристами, відпочиваючими.

Працівники Колінківцевого лісництва разом зі своїм лісничим Віталієм Мельником підібрали матеріали, вимостили фундамент, підняли стіни – і ось вона, капличка, невелика, але гарна і ошатна.

Саме в цьому році ми відзначаємо 1030-річчя хрещення Київської Русі-України князем Володимиром Святославовичем. Тож капличку назвали на честь Свя-

того Рівноапостольного князя Володимира Великого. Її двері відчинені для всіх бажаючих помолитись, подумати, заспокоїти тривожні думки, піднятися серцем до чистоти небес.

Прес-служба ДП «Хотинський лісгосп»

Барханна кішка (лат. *Felis margarita*) селиться в пустелях. Свою латинську назву отримала від прізвища Marguerite – французького дослідника, який вперше описав цю тварину, потрапивши на неї на межі Алжиру та Лівії.

ПУСТЕЛЬНА САМІТНИЦЯ

Це майже найменший представник родини котячих. Довжина барханної кішки не перевищує 90 см (при цьому близько 40% довжини припадає на хвіст), а в холці ця тварина рідко перевищує 30 см.

Живе тварина в посушливих пустельних районах Пакистану, Центральної Азії, Аравійського півострова і в пустелі Сахара. Місця її існування різноманітні: від піщаних пустель до кам'янистих долин, зарослих чагарниками. Зрідка барханна кішка трапляється в глинистій пустелі і на кам'янистих прибережних смугах.

Пустельний ссавець полює не лише на дрібних гризунів, але і на рептилій, які ведуть нічний спосіб життя, комах і навіть на отруйних змій. До речі, барханна кішка іноді сама страждає від отруйних змій. Пустельна мешканка може серйозно постраждати від шакалів і великих птахів.

Завдяки густій шубці їй не страшні перепади температур, а

підшви лап вкривають дуже жорсткі густі щетинки, щоб гарячий пісок не обпікав лапи. Забарвлена тварина в жовто-піщаний колір з невираженими сірими смужками. Нелегко на тлі піску помітити таку кішку, тим більше що вдень вона зазвичай спить.

На полювання барханна кішка виходить уночі. У пошуках їжі вона проходить, як правило, до 10 кілометрів, обстежуючи за ніч територію до 8 квадратних кілометрів. Людині барханна кішка завдає мінімум турбот: навіть у холодну пору року, коли голод змушує всіх тварин збиратися поблизу людського житла, барханна кішка, як правило, ігнорує домашніх тварин і птицю, віддаючи перевагу звичній їжі.

Цікаво, що тварина може довгий час обходитись без води: майже всю необхідну вологу отримує разом з їжею.

Ведучи нічний спосіб життя, барханна кішка днем знаходиться

в укритті, тобто норі (власній або інших тварин). Буває, що кішка займає нірку спійманого звіра і для цього її розширює. Але так як ця кішка є однією з найменших серед диких котячих, знайти укриття їй неважко. А мешканки гірських місцевостей сплять на голих скелях. Вдень барханна кішка не активна і не привертає до себе уваги, залишаючись в укритті до сутінків.

У неволі, у зоопарках, живе всього декілька екземплярів барханної кішки. Там вони зазвичай доживають до 13 років.

На сьогодні, за підрахунками вчених, у дикому середовищі існування налічується близько 50 тисяч цих тварин. Основною причиною зниження популяції барханної кішки в природі вчені називають господарську діяльність людини. Барханні кішки не є об'єктом полювання, проте їх іноді відловлюють на продаж.

Підготувала Яна ТЕТ
Фото із сайту eco-live.com.ua

НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ПОЛІГони ЧЕРЕМСЬКОГО

До наукових полігонів на природно-заповідних територіях належать стаціонарні ділянки спостережень, постійні пробні площі, профілі та трансекти. Вони забезпечують вивчення природного розвитку екосистем та змін внаслідок антропогенного впливу.

У Черемському природному заповіднику функціонує 13 постійних пробних площ, які призначені для стеження за станом різних компонентів природних комплексів. Постійні пробні площі функціонують в усіх екотопах заповідника (сосновому, грабово-дубовому, мішаному лісі та водно-болотному масиві). Вони мають чітко фіксовані на місцевості системою маркування знаки і свою нумерацію. На кожну площу, де проводяться спостереження, заведений паспорт за методикою, вказаною в Програмі Літопису природи.

Постійні пробні площі – із відмінною між собою рослинністю та фауністичним складом. Об'єктами досліджень є різні фітогрупування із журавлиною болотною (*Oxycoccus palustris*) для вивчення проєктивного покриття продуктивності, загального екостану журавлини в умовах заповідного режиму. Тут функціонує постійна пробна площа (ППП) – 1,2,3,4,5, а в дубово-грабовому – ППП-6. Спостерігається понад 20 рідкісних та зникаючих рос-

лин. Надзвичайно цікаво вивчати популяції орхідей: зозулиних черевичків справжніх, любки дволистої, коручки чемерниковидної, гніздівки звичайної та інші. Упродовж кількох років спостерігаємо, що популяції цих рослин почуваються тут добре і кількість їх не зменшилась. Але кількість надзвичайно рідкісних рослин і не збільшується. Можливо, це пов'язано із високою вологістю та затіненням крон грабового лісу.

Урочище Сузанка (ППП-7) – це всихаюча діброва, досить цікава своїми деревостанами. Пробні площі №8 та №9 призначені для вивчення проблеми «підтоплення-підсушення» заболочених соснових борів.

ППП-10 – це перезволожений вільшаник. Тут важливо фіксувати гідрорежим струмка Лісового, що впадає в озеро Черемське. Цікавою для спостережень є ППП-11, яка знаходиться на ділянці підвищення (еолового валу), адже тут чимало рідкісних рослин. Це урочище Бугаєва гора, де зростають: гвоздика

несправжньоюпізня, сон розкритий та інші рослини, занесені до Червоної книги України. Тут сформувався цікавий ентомологічний комплекс із рідкісними видами комах.

На ППП-12 зафіксовані осокково-сфагнові угруповання. Вона призначена для вивчення болотних фітоценозів.

ППП-13 закладена для лісотаксаційного вивчення. Подальший моніторинг є дуже важливим для біотехнічних заходів природних комплексів із метою збереження рідкісних видів флори та фауни заповідника. В науковому відділі Черемського природного заповідника зберігаються гербарні зразки рослин для користування науковців, а також для допомоги студентам природничих факультетів у процесі навчання. Гербарії – не лише матеріали для вивчення. Це нагадування, що світ природи неповторний, живий, чуттєвий і його потрібно зберегти.

Лариса ШЕВЧУК, науковий співробітник Черемського природного заповідника

зустрічі

РОЗГЛЯДАЮЧИ БАГАТСТВА ПРИРОДИ ЛИШЕ З ТОЧКИ ЗОРУ СПОЖИВАЧА, ЛЮДСТВО ПРИРЕЧЕНЕ НА САМОЗНИЩЕННЯ

Несподівана зустріч підняла дуже важливі питання на поверхню. Хто ми у цьому світі і як маємо жити, аби вдосконалюватися самим та вдосконалювати світ навколо нас? Про питання духовні і мирські, про природу і нас у ній, про християнство і церкву розмовляємо з ієромонахом Никодимом – намісником Луцького Братського монастиря.

В основі християнської етики лежить любов. Почуття любові, яке є основою віри в Бога, передбачає любов до всіх Його творінь. Ця любов виражається у ставленні до живих істот і є найвищою мудрістю.

Згідно зі Святим Письмом, весь світ і кожна істота має незамінну цінність – як Боже створіння.

Зміст багатьох біблійних притч ґрунтується на прикладі рослин та змін, які з ними відбуваються. На перших сторінках Книги Буття можна знайти класифікацію біблійної флори. У Біблії згадується біля 100 видів рослин. Дерево життя (світове дерево) є найвищим символом віри в Господа.

– Господь створив цей різноманітний світ, наділив його численними видами рослин, тварин. Людина, як вінець творіння, повинна берегти його та робити кращим, – говорить ієромонах. – На жаль, з розвитком людського суспільства, ставлення до природи почало набувати споживацького, а то й хижацького характеру. Первинна духовна єдність людини та природи поступово втрачалась. Наділена розумом людина почала використовувати Богом даний світ живої природи не для вико-

нання своєї ролі збереження всього живого на планеті, а для наживи заради матеріальних благ. У результаті ми маємо забруднені водойми, виснажені хімією ґрунти. Все менше лишається місця для лісів. Зникають та зникли безповоротно сотні видів рослин та тварин. Все це не може не впливати на здоров'я людей.

Екологічна криза – це, перш за все, криза духовності. Тому дуже важлива природоохоронна роль відводиться церкві.

– Церква повинна закликати до раціонального використання природних ресурсів. Роль релігії має бути визначальною. Навіть кілька хвилин, виділених у проповіді священника в захист природи будуть неодмінно мати результати в практичних діях людей. Церква має прислухатись до природоохоронних програм, пояснювати людям, як раціонально ставитися до природних ресурсів, багато із яких є невідновними, – вважає ієромонах Никодим. – Потрібно дати зрозуміти людям, що від кожного залежить, в якому світі ми живемо і кожен несе власну відповідальність. Дотримуючись елементарних природоохоронних правил у побуті, на вулиці, в лісі тощо, ми можемо зробити величезний вклад у справу збереження природи: економити воду; не лішати сміття на берегах водойм, у лісах, парках... Обмежити в побуті використання синтетичних миючих засобів, які є дуже небезпечними для природи та організму людини. Для чищення поверхонь та миття

посуду надавати перевагу соді та гірчиці. Для прання білизни використовувати безфосфатні пральні порошки. Викидати відпрацьовані батарейки, лампи, пластикові пляшки в спеціальні контейнери; відмовитись при покупці в крамниці від додаткової пластикової упаковки, пакета, використовувати багаторазові екоторби. Надавати перевагу екологічним видам транспорту: велосипеду, тролейбусу. Привчати себе до піших прогулянок; не спалювати суху траву, опале листя, поліетилен, забруднюючи повітря, яким дихаєм ми та наші діти; не нести на кладовище штучні квіти, при

спалюванні яких виділяються в повітря токсичні речовини. Краще та набагато економніше посадити траву або живі квіти.

Привчаючи себе та своїх дітей до елементарних правил, можна покращити не тільки стан природи навколо, а й власне здоров'я, яке залежить від чистоти води, повітря та ґрунтів.

«Врятуйся сам – і біля тебе врятуються тисячі» – ця цитата Серафима Саровського зараз є дуже актуальною.

Отець Никодим вважає, що церкви, засобам масової інформації, громадським організаціям потрібно постійно наголошувати, про-

пагувати, популяризувати правила поведінки людей у світі живої природи, виховувати почуття відповідальності кожного за його стан. Адже ми та наші діти живемо у цьому світі. І ми здатні змінювати його на краще.

Потрібно пам'ятати, що все повертається до кожного із нас бумерангом – добрі та недобрі справи та вчинки.

Природа не прощає помилок та байдужого до себе ставлення. Розглядаючи її багатства лише з точки зору споживача, людство приречене на самознищення.

Оксана ГАВРИЛЮК

гарна справа

ПРОЕКТ НА 300 РОКІВ

Колишній бізнесмен і гравець в карти Маріон Кліфтон Девіс протягом 20 років потратив близько 90 мільйонів доларів, аби скупити землі у лісозаготівельних компаній і відновити ліси, які були повністю вирубані у Флориді близько 100 років тому.

Свій проект він назвав Nokuse, що в перекладі з мови індіанського племені означає «Чорний ведмідь». Він знайшов болотну сосну, яка раніше тут росла і висадив 8 мільйонів саджанців. Але це не просто дерева. За 20 років цей ліс повністю відновив екосистему, яка була раніше на цій землі. Вважалося, що раніше саме ці землі (10 млн га) займали ліси болотної сосни. Але у 1930-х їх повністю вирубили і пустили на пиломатеріали. Тепер тут росте новий ліс, де мешкають орли, скопи, рисі, єноти, броненосці.

Насправді – це тільки початок проекту Nokuse, розрахованого на цілі 300 років. Усі свої гроші бізнесмен розписав на довгострокову програму розвитку свого проекту, а також на утримання центру екологічної освіти, який він створив для щорічного навчання тисячі школярів штату Флорида.

– Я не можу змінити людей нашого віку, але дайте мені четвертокласників – і я це зроблю, – казав він.

Зараз Nokuse – найбільший приватний заповідник на території США, загальна площа якого – 21,5 тис. гектарів. Заповідник розташований у графстві Уолтон на північному заході Флориди.

«Девіс, напевно, один із найвпливовіших людей, про яких ви ніколи не чули», – сказала Джулі Хаузерман,

колишній репортер «Таймс», яка працювала з ним консультантом з екологічних питань протягом семи років.

Після того, як Девіс не стало, справу всього його життя – проект «Чорний ведмідь» – продовжують його соратники та сім'я.

Іван СКРИПКА

Фото із «bastion»

фотофакти

Липень видався дощовим, тому останні тижні в мікологічному плані доволі багаті. Щоправда, у зв'язку з короткою весною, дуже теплим травнем і, відповідно, зі зміщенням фенологічних фаз, у липні з'явилися гриби, типові для серпня, а то й вересня. Наприклад, на початку липня було зареєстровано знахідки блідої поганки і опенька осіннього. З червоно-книжників було виявлено два види: Антурус Арчера і Мутин собачий.

Фото зі сторінки «Галицький національний природний парк»

Грибне різноманіття

Галицького НПП

ТИХЕ ПОЛЮВАННЯ

Справжній грибник зустрічає сонце в лісі вже з трофеями в кошику. Рано-вранці, коли немає ще яскравих косих променів, гриб видно краще. А коли встало сонце, ходити потрібно так, щоб воно не сліпило. Добре гриби шукати по росі, волога блищить на капелюшках і серед листя далеко помітна. А от зібрані у дощ гриби швидше псуються.

Найпопулярніші їстівні гриби в Україні: білий гриб, лисичка, польський гриб, чорний груздь, масляки.

Щоб уникнути помилок, які можуть призвести до отруєння, під час збирання грибів необхідно суворо дотримуватися основних правил: збирайте лише ті гриби, про які ви точно знаєте, що вони їстівні; ніколи не збирайте й не їжте грибів перезрілих, червувих та зіпсованих; не споживайте сирих грибів; ніколи не збирайте й не їжте тих грибів, які біля основи ніжки мають клубне потовщення (особливо варто стежити за сирожками); при збиранні печериць звертайте увагу на колір пластинок. Ніколи не споживайте «печериць», які мають білі пластинки. У справжніх печериць пластинки швидко темнішають, а в смертельно отруйної поганки блідої, за зовнішнім виглядом схожої на печерицю, пластинки завжди білі. Усі хрящі-молочники та сирожки перед солінням треба відварити або вимочити, щоб вилучити з них гіркі речовини, які шкідливо діють на шлунок. Сморчки перед готуванням з них страв слід прокип'ятити 10-15 хв, а відвар вилити.

Гриби треба використовувати відразу ж після збирання.

конкурси

КРУПНИМ ПЛАНОМ

Щороку проект Macro Art, який спеціалізується на фото з крупним планом, проводить конкурс макрофотографії International Garden Photographer. Свої фото, пов'язані тематикою саду та природи, протягом року надсилають фотографи з усього світу. І ось днями стали відомі імена переможців 2018 року. Серед них – фотографи з Хорватії, Китаю, Нідерландів, Словаччини, США, Іспанії, Росії, Ірландії та Британії.

Абсолютним переможцем цього року став Петар Сабол із Хорватії за чарівне фото мух-одноносок. «Розкішне світло нового дня покрило пару цих одноносок, які ніжилися на квітці маку» (1), – так описує своє фото Петар Сабол.

Друге місце отримав Ян Гілмор із Західного Йоркширу (Англія) за фото кровохльобки, або ж совиної трави (2). «Красу цих крихітних квітів *Sanguisorba minor* можна розгледіти лише із макролінзами», – каже Ян Гілмор.

Третє місце посіла Ешлі Мур із Каліфорнії (США), якій вдалося зняти квітку, що от-от розпуститься (3). «У сутінках лагідний промінь підсвітив листя фацелії, міцно згорнуті в пружину. На перший погляд може здатися, що це гусінь», – розповідає про свої відчуття Ешлі Мур.

Фіналісти конкурсу вражають своїми роботами не менше, ніж, власне, самі переможці. Ось декілька фото, які потрапили до фіналу:

«Павук-стрибунець», Річард Кубіч, Словаччина (4). «Я використовував макролінзи, фотозбільшувач і суміщений фокус, аби показати усі деталі цього дивовижного маленького хижака».

«Фотонна безтурботність» Петар Сабол, Хорватія (5). «Я використовував зірковий фільтр, аби створити цей незвичайний і драматичний ефект, зловити промінь на трьох мармурових метеликах».

Багато робіт, які так само залишились високо оціненими, здобули особливу відзнаку конкурсу. Представляємо декілька із них:

«Це – Маленький Світ», Труї Хайнхуа, Іспанія (6).

«Сад Міро», Елізабет Казда, Вісконсін, США (7).

«Небеса», Петар Сабол, Хорватія (8).

подорожуємо разом

МОРСЬКІ

Тихий океан

Індійський океан

Чорне море

«Ті, хто починає новий день із зустрічі з морем, не можуть бути злими або нещасними. І яке це море – літнє чи зимове, – не має значення. Коли бачиш, як прокидається сонце, як м'яко потягується вода, мружачись від перших променів, розумієш, що зовсім не важливо, на чому спати, що в тебе є і куди треба поспішати після того, як прокинешся. Головне – дочекатися ранку, щоб відкрити очі і обійняти поглядом море», – пише Єльчин Сафарлі у «Якби ти знав».

Дійсно: хто не любить моря? Хіба бувають такі? Напевно, ні. А що ми знаємо про моря та океани? Та поверхня Марса вивчена краще, ніж океанське дно на Землі!

Особливо, якщо мова йде про те, що діється на глибині, яку ніколи не освітлює сонячне світло. Втім, це питання часу. Допитливе людство рано чи пізно добереться до всіх таємниць природи, включаючи цю.

Але є й те, про що людина вже знає. Насамперед, що серед 63 морів і 4 океанів, які є у світі, найчистіша вода у морі Уеддела, що омиває узбережжя Антарктиди. Найглибше море – Філіппінське. Його максимальна глибина становить 10265 метрів. А Саргасове море займає найбільшу площу з усіх морів землі. Крім того, Саргасове море – єдине, розташоване посеред океану. Найменше за площею море – Біле. Найтепліше – Червоне. Воно ж найбрудніше. У Червоне море не впадає жодної річки. Найхолодніше море в світі – Східно-Сибірське. Наймілкіше – Азовське. Його глибина ніде не перевищує тринадцяти з половиною метрів. З усіх морів саме Середземне омиває найбільшу кількість держав. Найдовша гірська гряда на Землі розташована під водою.

ЕТЮДИ

Це Середньоокеанський кряж довжиною понад 50 тисяч кілометрів, він оперізує всю планету. Північне море і Балтійське не змішуються через різну щільність води в них.

Моря та океани покривають 71% поверхні планети і містять 99% її водних запасів. У морській воді міститься близько 20 мільйонів тонн розчиненого в ній золота. Середня температура вод світового океану +3,5 за Цельсієм. 75% найбільших міст Землі розміщені на узбережжях. 80% населення планети проживає на відстані не більше 100 кілометрів від берега моря або океану. Колись територія, нині зайнята Середземним морем, була сушею, але потім – через підвищення рівня світового океану – води Атлантичного океану потрапили сюди через Гібралтарську протоку. На дні морів і океанів знаходиться близько трьох мільйонів затонулих суден. Під Азією існує величезний підземний океан. На морському дні теж течуть річки. Вони складаються з пластової води і не змішуються з морськими водами.

У морській воді міститься така кількість солі, що коли її витягти, можна було б покрити нею всю сушу, причому – багатометровим шаром. Морські хвилі можуть досягати висоти в 40 метрів. Особливо небезпечні для судна блукаючі хвилі. На морському дні є гарячі гейзери, що викидають нагріту до 300-400 градусів за Цельсієм воду, але вода не закипає через жахливий тиск. Моря і океани містять 99% всього життєвого простору Землі. Життя вперше зародилося саме в морі. Морський лід, якщо його розтопити, можна пити, він буде тільки трохи солонуватий.

Наш кор.

Фото Оксани ЧУРИЛО

Чорне море

Середземне море

Індійський океан

ЧУДОДІЙНА РОСЛИНА ІВАН-ЧАЙ

Хамерій вузьколистий – *chamaerion anqustifolium*(L.)
Holub – бесіт, верба-трава, дика фіалка, драмуха, зітільник, зітільник, знитенник, зніт вузьколистий, знітийник хлопський, знітільник, знітільник, знітільник хлопський, Іван-трава, Іван-чай, кипрей, льон дикий, льонок диник, ніцалоза, плакун, розивач, сісільник, терлич, трава Богородиці, хвостач, ценцеля, чай-Іван.

Хамерій вузьколистий – багаторічна трав'яниста рослина з родини танагрових – Onagraceae.

Хамерій вузьколистий досягає заввишки 130-150 см. Листки ланцетовидні (продовгуваті), зверху темно-зелені, блискучі, знизу сизо-зелені. Квітки лілово-пурпурові, зібрані в гарну довгу китицю. Плід – коробочка з вузьким довгим стручком, у якому міститься багато дрібного насіння. Цвіте в червні – серпні.

Росте на території всієї України – вздовж ґрунтових доріг, на просіках, галявинах, на узліссі, в листяних та мішаних лісах, у соснових борах Шацького НПП створює суцільні куртини площею до 20 квадратних метрів, але не переносить сильного затінення. Найчастіше в народі цю рослину називають Іван-чай або трава Богородиці. Споконвіків наші прадіди ставилися з повагою до неї, використовували для лікування, а в повсякденному харчуванні – для профілактики захворювань. Молоді пагони і листя клали в борщ, використовували як приправу до салатів, пили як чай. Лікувальними і в цілому корисними для людського організму є всі частини рослини – надземна та кореневище.

У народній медицині використовують листя для загоювання ран, від головного болю, золотухи як обволікаючий і протизапальний засіб, при ангіні, отиті, виразковій хворобі шлунка, мігрені, безсонні. У цій рослині виявлено багато діючих речовин – це свідчить про вагомі лікувальні властивості. 10-відсотковий настій або відвар листків хамерію є дієвим протизапальним і знеболіним засобом при запальних процесах слизових оболонок і навіть при виразках внутрішніх органів. Стимулює серцеву діяльність. Хамерію вузьколистому належать заспокійливі і протипухлинні властивості.

Водяний або спиртовий екстракт рослини перешкоджає запальному процесу і діє оздоровчо при гострих та хронічних захворюваннях простати, аденомі, запаленні сечогінних каналів і хронічному запаленні сечового міхура.

Листки хамерію містять від 100 до 390 мг% вітаміну С. Їх споживають у їжу як салат під час відпочинку на природі, висушене листя йде на виготовлення домашнього чаю. Корені використовують як овочі, з них також виготовляють борошно, яке при бродінні дає спиртовий напій.

Хамерій вузьколистий можна вирощувати на присадибних ділянках, його рекомендують для вирощування як декоративну рослину, в парках і лісопарках на вологих місцях, біля берегів водойм. Також – для закріплення ґрунтів на укосах, ярах, насипах автомобільних та залізничних доріг.

У місцях масового проростання хамерію в літню пору він показує себе, як добрий медонос. Мед – прозорий, трішки зеленкуватий, а кристалізований – білий.

Заготовляти траву найкраще у пору цвітіння, сушити треба в тіні на відкритому повітрі або в добре вентиляваному приміщенні, розклавши тонким шаром.

Термін зберігання сировини – 2 роки.

У Східній Європі з хамерію вузьколистого (Іван-чаю) готують популярний «копорський чай». Для приготування чаю листя рослини збирають в липні-вересні, розкладають в затінку тонким шаром (2-3 см). Потім скручують долонями, доки не виступить сік. Після чого розкладають на деко шаром до 5 см, накривають мокрою тканиною і витримують 6-10 годин, наступна процедура – 40 хвилин сушать у духовці, попередньо нагрітій до

100-градусної температури. Заварюють як звичайний чай, але двічі заливають окропом. Закривають чайник серветкою і через 5 хвилин «копорський чай» можна пити. Названий чай іменем села, в якому його вперше почали готувати.

Валерій ПНЕВСЬКИЙ
Фото автора

КАЛЬМАР

Найчастіший гість наших столів. Його їдять вареним, смаженим і навіть сирим. В останньому випадку він повинен бути дуже-дуже свіжим.

У чому користь кальмарів?

Вони багаті білком, який наш організм дуже добре засвоює.

Кальмари – це джерело заліза, йоду, марганцю, кальцію, фосфору, поліненасичених жирів, вітамінів В6, РР, С.

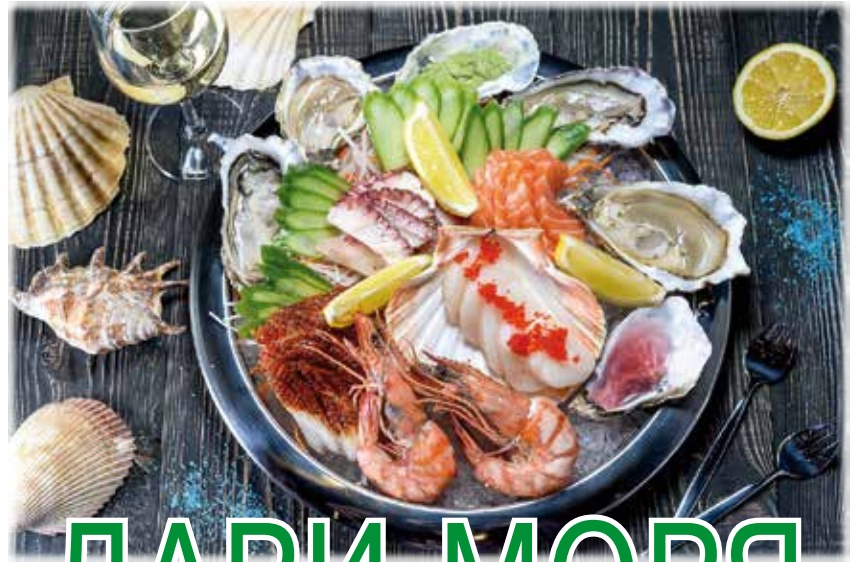
У них багато калію, який дуже потрібен для того, щоб нормально працювали всі м'язи нашого тіла. Калій – це антагоніст натрію. Він допомагає вивести надлишки рідини, уникнути набряків і підвищення артеріального тиску. М'ясо цього моллюска містить таурин. Що нам це дає? Багато чого! Він допомагає знизити холестерин і регулювати кров'яний тиск, звузити артерії.

Пам'ятайте: варити кальмари довше 3-4 хвилини – це вбити левову частку корисних речовин. Переварені кальмари стають жорсткими і несмачними.

КРЕВЕТКИ

Креветки чимось нагадують раків, але вони менші. Їх розмір може коливатися від 2 до 30 см.

ДАРИ МОРЯ

Навіщо нам потрібні креветки?

У вас є проблеми зі щитовидною залозою, серцево-судинною системою? Тоді обов'язково їжте креветки! Вони багаті мінералами і білком. У них майже немає жиру і дуже багато йоду – у 100 разів більше, ніж в яловичині! І, звичайно ж, не можна забути про вітамін В12, який важливий для гемоглобіну і здоров'я нервової системи. У них є кальцій, калій, цинк, сірка. Все це потрібне для здоров'я і краси ваших шкіри, волосся, нігтів.

Креветки – відмінний антиоксидант. У них міститься унікальний за своїми властивостями природний каротиноїд – астаксантин.

Креветки є лідером за рівнем вмісту холестерину серед ракоподібних. Раніше широко побутувала думка, що вони через це завдають шкоди здоров'ю. Вчені і зараз сперечаються про це. Одні називають цей холестерин «хорошим», інші – «поганим». Як би там не було, холестерин міститься в різних продуктах, тому головне – знати міру.

КРАБИ

У справжньому крабовому м'ясі багато корисних вітамінів, білків, мінеральних речовин.

Чому краби корисні для нашого організму? Вони містять багато таурину, який вкрай необхідний всім, у кого є проблеми із зором. На його основі навіть створюються спеціальні очні краплі. У крабах багато міді і цинку, тому їх треба їсти для зміцнення імунітету. Вони також корисні при недокрів'ї та серцево-судинних проблемах.

Не розраховуйте отримати користь для організму, купуючи крабові палички! У них ви знайдете тільки крохмаль, риб'яче м'ясо, купу барвників та консервантів у букеті з ароматизаторами.

МІДІЇ

М'ясо мідій – дуже корисний делікатес.

Чим воно багате? Залізом, селеном, захищає від ракових захворювань, вітаміном B12, вітаміном E. Якщо регулярно їсти мідії, ваша шкіра буде м'якою і гладенькою.

Є у мідіях натрій, кальцій, калій, кобальт. Останній важливий для стимуляції процесів кровотворення.

Вони досить жирні, в них містяться поліненасичені жирні кислоти. Також корисні для зору і допомагають поліпшити роботу мозку.

УСТРИЦІ

Їдять устриці тільки у період з вересня по квітень. Відкривають їх спеціальним ножем, який повинен бути коротким, плоским і гострим. Устриці збризкують лимонним соком і смакують сирими.

У них міститься багато вітаміну B і D, заліза, цинку, міді, кальцію, йоду, фосфору, нікотинової кислоти. Вони допомагають зміцнити кістки, тонізують нервову систему.

Ламінарія (морська капуста) – дуже смачні і корисні водорості. За вмістом мінеральних речовин (солей калію, магнію, фосфору, алюмінію, заліза, бром, йоду) вони випереджають багато овочів.

ЛАМІНАРІЯ

Вона особливо корисна людям із хворими нирками і порушеним обміном речовин, які страждають від атеросклерозу і через слабкість серця. Морська капуста допомагає зв'язувати і виводити з організму радіонукліди, токсини, надлишки холестерину.

У день можна з'їдати до 300 г ламінарії, але не більше, інакше можна отримати розлад шлунку.

Смачного!

ЯК ВИБИРАТИ МОРЕПРОДУКТИ?

1. У хорошого кальмара щільна тушка, рожева верхня шкірка і біле м'ясо. Якщо у м'яса є якийсь відтінок (жовтизна, наприклад) – ні в якому разі не беріть його! Це точна ознака того, що його вже розморожували (і не один раз!) І, отже, у нього буде гіркий присмак та запах зіпсованої риби.

2. На креветках не повинно бути плям або смужок, які видають те, що вони переморожені. Вони повинні бути трохи вологими. Сухий панцир – ознака старих креветок.

3. Дуже важливо, щоб краби були свіжими, оскільки зберігаються вони недовго. Краби можуть продаватися як замороженими або вареними, готовими до вживання, так і живими. Живих крабів зазвичай варять і подають на стіл у цілому вигляді. Якщо ви зважилися купити живих крабів, вибирайте найактивніших, на млявих навіть не дивіться. Приготувати їх треба гото ж дня.

4. Найкращої якості мідії досягають взимку, хоча досить гарні вони і восени. Купуючи свіжі мідії, дивіться, щоб їх стулки були щільно закритими і неущоджені. Це ознака того, що моллюск живий. У нас мідії зазвичай продаються у відвареному-замороженому вигляді. Після того, як ви їх розморозили, обов'язково понюхайте: якщо відчуєте навіть легкий душок, відмовтеся від них. Хороші мідії пахнуть тільки морем.

5. Раковина устриці повинна бути щільно закритою. Якщо вона хоч трішки відкрита – устриця протухнула.

6. Купуючи ламінарію, пам'ятайте, що найбільше користі – від свіжої і сушеної морської капусти. А маринувана велику частину корисних властивостей уже втратила.

Ніколи не забувайте, що свіжість – найголовніший критерій вибору продуктів!

СПЕКОТНА ПОРА

Липень – екватор літа... Місяць меду, ягід – та й загалом найспекотніша пора року. Середньомісячна температура повітря становить від 19 до 30 градусів. Нерідко температура сягає й 40 градусів за Цельсієм. Найнижчу температуру було зафіксовано в 1926 році, уночі стовпчик термометра показував поділку в один градус тепла. Максимальна місячна кількість опадів становить 58-60 мм.

Липень у народі звали грозник, адже у цьому місяці випадає чи не найбільша кількість дощів і грози є частим явищем. Народна мудрість говорить: «У липні на дворі пусто,

зате в полі густо». І це чиста правда. Смарагдові хвилі високого жита колишуться за вітром... Хліби відцвітають. У зелені лісів червоніє суниця – солодка, запашна та соковита ягода, на пагорбах і по схилах ярів зріє чудова за смаком полуниця. Суниця – дуже корисна ягода, вона містить багато цілющих речовин. Її їдять сирію, або ж із молоком, вершками, молодію сметаною чи з цукром. На зміну суниці і полуниці приходять червона смородина або як її ще звуть – порічка, чорна смородина, чорниця та малина. У садах уже відцвітає бузок і біла акація. Розпилюючи тонкий аромат, цвіте червоними і рожевими квітами дика троянда – шипшина. У ніжні білі пелюстки вбрався жасмин. Але все ж, щоб дізнатися, чому такі «липень» – назва цього літнього місяця, потрібно прочитати так звану розповідь-легенду.

Було тихо й спекотно. Над водою бабки літали, на кущах ягоди червоніли, понад квітами бджоли гули, сік-нектар збирали. Усе було так, як повинно бути в місяці липні. От тільки сам липень був чимось незадоволений. Сонце яскраве – пряскрыве, небо чисте, безхмарне, а липень хмурився.

– І чого мене так назвали? – думав він. – Незрозуміло. Усі брати-місяці правильно зветься. Січень – снігом січе, травень – трави жене, жовтень – листя фарбує. Чому ж мене липнем назвали? Може, спитати кого-небудь?

Побачив пташку й питає: – Скажи, будь ласка, як тебе звать-величають? Нічого не відповіла пташка, за мухою погналася, кинулась праворуч, кинулась ліворуч, клацнула дзьобом – і немає мухи. – Мухоловка, – здогадався липень.

Бачить, у лісі, біля берези, гриб росте, ніжка струнка, шапінка темно-брунатна. «Цікаво, – думає липень, – може, його теж неправильно назвали, дай-но спитаю». Нічого не відповів гриб, під березою сховався. – Підберезник, – здогадався липень.

Дивиться він: у тому ж лісі, на низеньких кущиках, ягоди чорніють. Не питаючи, відразу втямив – чорниця визріває. – Усіх-усіх як треба звать, – зітхає липень, – тільки чому мене липнем назвали?

нотатки натураліста

– Липнеш до всіх, от і назвали, – пробурчав старезний пеньок, що куняв собі на осонні. – Он воно що, – обурився липень, – липну до всіх... – І стало йому гірко, тяжко від такої несправедливості. Зітхнув бідолаха. А навкруги так гарно, сонце яскраве, повітря духмяне, чи то медом пахне, чи то липа цвіте...

– Липа цвіте? Так, справді липа цвіте... От воно що, – зрадив липень, – тому мене липнем назвали, що в цей час липа цвіте.

Над водою бабки літали, на кущах ягоди дозрівали, понад квітами бджоли гули, а на узліссі липа цвіла. Усе було так, як і повинно бути в місяці липні.

...Літо вступає в пору поважної зрілості й неспішності. Полуднева спека потроху втамовується. Поступово згасає навколишнє різнобарв'я природи, починають переважати спокійні жовтуваті кольори листя на деревах. Незабаром почнеться перший несміливий листопад.

Серпень збирає в комори щедрий врожай, нагадує про близьку осінь,

попереджає прикметами про вдачу майбутньої зими. А ще це час жнив. Кажуть: «Що у серпні збереш, з тим і зиму проведеш». Одна з версій походження назви місяця саме з цим і пов'язана – серпами жали жито та нарізали трави. У прадавніх слов'ян цей період року мав назву «місяць лелеки» й символізував сімейний затишок, доброзичливість, надію на продовження роду й зміцнення сім'ї.

За Київської Русі останній місяць літа офіційно називався «зарев». Цей термін походить від дієслова «заревати», тобто «ревти». Місяць отримав таку назву, адже в цю пору наші пращури влаштували оленячі гони, а доколишні ліси відлунювали могутнім ревом диких тварин.

На Гуцульщині народна назва місяця збору зернових була «кочень». На Закарпатті відомі й такі означення: «кивень» та «гедзень», оскільки влітку чимало надокучливих мух та гедзів – коні постійно кивають головами, відганяючи їх.

Деінде були в повсякденному обігові й такі назви: «густпир», що походило від густого врожаю на полях та городах і садах, «хлібосол», що на честь випікання хліба з нового врожаю, «живець», «зоряничник», бо, як відомо, серпень – пора зорепаду, «городник», «прибериха-припасиха» тощо.

Серед регіональних назв можна почути такі, як «спасівець», бо настає Спасівський піст та «барильник» – слово, суголосне з пристроєм, який використовували для транспортування води. Вирушаючи в далекі поля на жнива, косарі неодмінно брали з собою так звані барильця.

Серпень цього року видався спекотним. Із зливами, дощем, подекуди навіть із градом. Аномальна температура та поєднання неподданого у природі, все більше впливало на здоров'я людей. Та

бажання відпочити у затінку біля водойми. Нерідко закрадалася думка: клімат настільки змінюється, що незадовно полуднева сіеста Італії буде нормою і для України.

Ляна ЧУРИЛО
Фото Любомира БЕЗРУЧКА,
Олександра ДУРМАНЕНКА
та Оксани ЧУРИЛО

важних панянок – і ті від блиску прокинулись.

– Ох, яка гарна в мене сукня! Посередині бузкова, а з боків золотом сєє! – захопилась хмара з найпишнішим вбранням. А моя майже прозора. І переливається веселкою! – зраділа найменша хмаринка. – А моя! А моя! – чулося з усіх боків.

щiku. А за полем росте ліс, зовсім молоденький, де дубочки і берізки теж просять водички.

Аж тут, звідки не візьмись, Вітер прилетів.

Глянув на калюжі внизу, на Сонечко, що крізь сукні намагається землю зігріти, – і без слів як дмухне!

Порозганяв хмари на сухі місця – нехай і там дощик піде.

Подякувало Вітру і Поле, і Ліс, і Сонечко.

А небесні чепурухи дощиком

ХМАРКИ-ЧЕПУРУХИ І ВІТЕР

«Крап-крап-крап», – співали крапельки, впавши об землю.

«Крап-крап, крап-крап!», – дзвеніли їхні сестрички, стукаючись об дахи будинків та шибки.

І ці передзвони тривали всю ніч. Втоmlені довгою роботою хмари заснули над землею.

Поки не зійшло Сонечко.

Воно торкнулось промінцями до пишних сріблястих суконь по-

Лише Сонечко намагалось через гарні сукні небесних панянок пробратися, щоб калюжі підсушити.

Та де там!

Хмари почали хизуватися, хто вчора найбільшу блискавку зробив чи найбільшу калюжу.

Геть забули вони, що за небокраєм у полі жито зеленіє. Вже кілька днів просять паростки до-

все обмили і знову красуються собою в калюжах. До наступного подиху Вітру.

Марія СОЛТИС-СМИРНОВА

Розфарбуй

НАЙЛІПШИЙ МАЙСТЕР

Було це дуже давно. В одному чудовому українському селі молоді дівчата і жінки вирішили показати всі свої вміння та майстерність. Домовились, що у неділю всі придуть на сільську площу і кожна принесе найкращий витвір, створений її власними руками: вишитий рушник, кружево, полотно, скатертину, одяг.

У визначений день усі жінки й дівчата прийшли на площу. Принесли безліч прекрасних речей. У старців села, котрим община доручила обрати най-

кращих майстринь, аж очі порозбігалися: так багато було талановитих дівчат і жінок. Дружини і дочки багатіїв принесли вишиті золотом і сріблом шовкові покривала, тонкі мережива, скатертини, на яких були вив'язані небувалі квіти та птахи.

Але перемогла одна дружина, не найбагатшого чоловіка.

Вона не принесла ні вишитого рушника, ні мережива, ні скатертин, хоча все це уміла робити предчудово. Вона привела сво-

філософія у притчах

го п'ятирічного сина, а він приніс сопілку-жайворонка, якого сам вирізав із дерева.

Приклав хлопчик сопілку до своїх вуст – заспівала, защебетала пташка, наче жива. Всі стояли на площі, не в змозі поворухнутись, всіх зачарувала пісня. І раптом у блакитному небі заспівав справжній, живий жайворонок.

– Той, хто може створити розумну та добру людину, – найліпший майстер, – таке було рішення мудрих старців.

ЯКІ ЛЮДИ ЖИВУТЬ У МІСТЕЧКУ?

Одного разу чоловік сидів в оазисі, біля входу в одне близькосхідне місто. До нього підійшов юнак і запитав:

– Я жодного разу тут не був. Які люди живуть у цьому місті?

Старий відповів йому запитанням:

– А які люди були в тому місті, з якого ти пішов?

– Це були егоїстичні і злі люди. Втім, саме тому я з радістю поїхав звідти!

– Тут ти зустрінеш таких же, – відповів йому старий.

Трохи згодом, інший чоловік наблизився до цього місця і запитав те ж саме:

– Я щойно приїхав. Скажи, старий, які люди живуть у цьому місті?

Старий відповів:

– А скажи, синку, як вели себе люди в тому місті, звідки ти прийшов?

– О, це були добрі, гос-

тинні і благородні душі. У мене там залишилося багато друзів, і мені нелегко було з ними розлучатися.

– Ти знайдеш таких само і тут, – відповів старий.

Купець, який неподалік поїв своїх верблюдів, чув обидва діалоги. І як тільки другий чоловік відійшов, він звернувся до старого з докором:

– Як ти можеш двом людям дати дві абсолютно різних відповіді на одне і те ж запитання?

– Кожен носить свій світ у своєму серці. Той, хто в минулому не знайшов нічого хорошого в тих краях, звідки він прийшов, тут тим більше не знайде нічого. Навпаки ж – той, у кого були друзі в іншому місті, і тут знайде вірних і відданих друзів. Бо люди, які оточують нас, стають тим, що ми знаходимо в них.

Один чоловік ішов берегом і раптом побачив хлопчика, який піднімав щось із піску і кидав у море. Чоловік підійшов ближче і зрозумів, що хлопчик піднімає з піску морські зірки. Вони оточували його з усіх сторін. Здавалося, на піску – мільйони морських зірок, берег був усяяний ними на багато кілометрів.

– Навіщо ти кидаєш ці морські зірки у воду? – запитав чоловік, підходячи ближче.

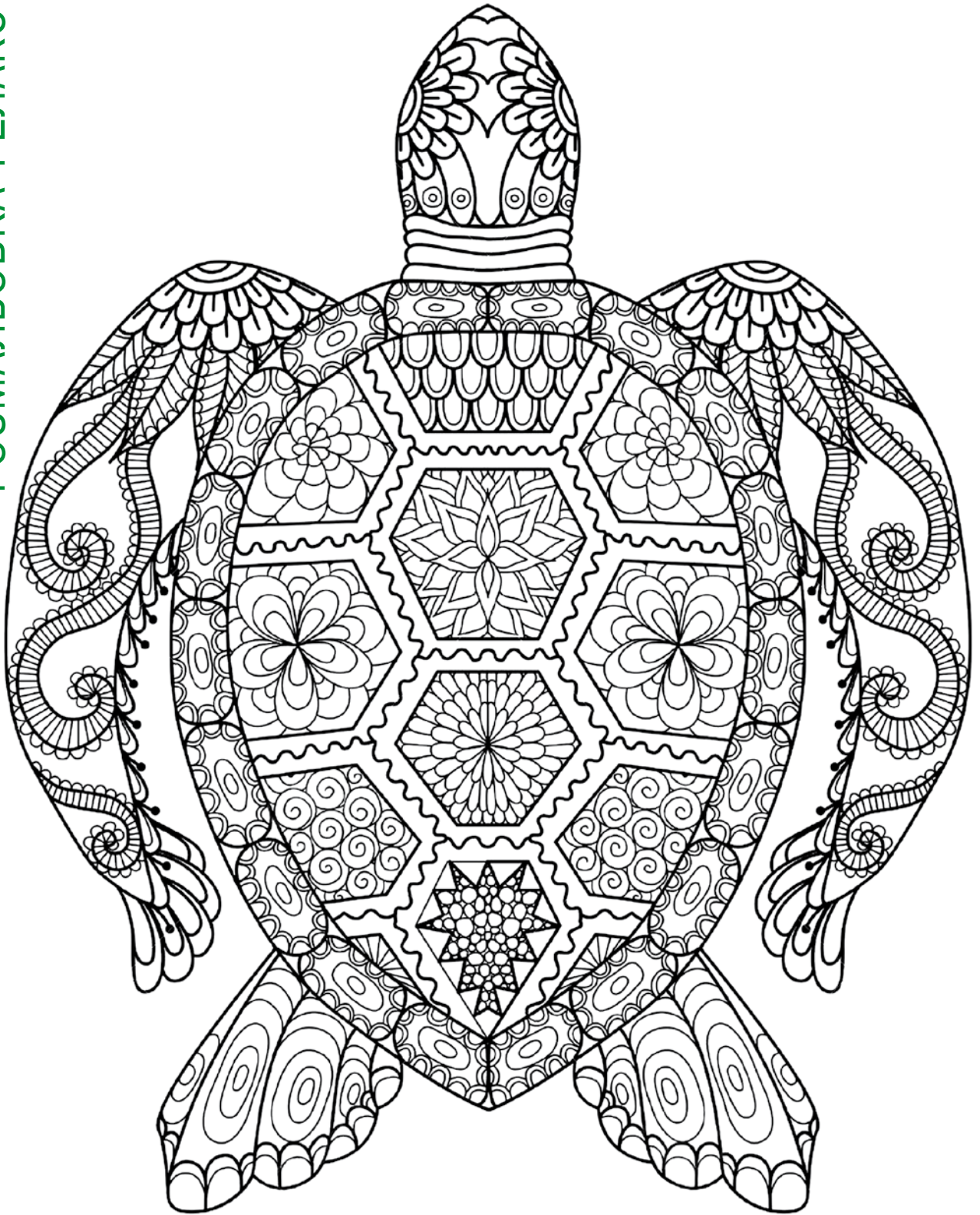
– Якщо вони залишаться на березі до завтрашнього ранку, коли почнеється відлив, то загинуть, – відповів хлопчик, не припиняючи свого заняття.

– Але це просто нерозумно! – Закричав чоловік. – Озирнись! Тут мільйони морських зірок, берег просто всіяний ними. Твої спроби нічого не змінять!

Хлопчик підняв наступну морську зірку, на мить задумався, кинув її в море і сказав:

– Ні, мої спроби змінять дуже багато... Для цієї зірки.

Той, хто чекає можливості зробити відразу багато хорошого, ніколи нічого не зробить. Життя складається з дрібниць. Дуже рідко з'являється можливість зробити відразу дуже багато. Істинна велич полягає в тому, щоб бути великим у дрібницях.

ТОВ «ОДЕК» Україна – сучасне, оснащене високо-технологічним обладнанням підприємство із випуску водостійкої екологічно безпечної березової/вільхової фанери, у т. ч. – ламінованої, розмірами (1250x2500 мм, 1220x2440 мм). Система менеджменту якості сертифікована на відповідність вимогам міжнародного стандарту ISO 90012008, сертифікована і відповідає вимогам стандартів: EN 13986:2002; FSC, CARB, вітчизняним стандартам (УкрСЕПРО).

ТОВ «ОДЕК» Україна зацікавлене у розширенні ринків збуту своєї продукції

Заснована у 1961 році, і сьогодні займає позиції лідера на європейському ринку дерев'яної тари

www.bassum.com

ЕКОЛОГІЯ В ПОБУТІ

НАТХНЕННЯ, ДАРОВАНЕ ПРИРОДОЮ

K005 SU, PW
Дуб Урбан Ойстер

*Жити на Землі, можливо, дорогоувато,
але ви отримуєте щорічний безкоштовний
круїз навколо Сонця.*

Ешлі Діамант